

ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ, ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ & ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΠΙΟΥ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ - ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ & ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΠΙΟΥ

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ

Έκθεση, Αθήνα Νοέμβριος 2009

ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ. ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Ερευνητικό πρόγραμμα συνεργασίας

Η ΠΛΑΤΕΙΑ. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας,
πρόγραμμα Culture 2000

Επιμέλεια έκδοσης και έκθεσης

ΜΑΡΙΑ ΑΝΑΝΙΑΔΟΥ - ΤΖΗΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΑΡΑΔΗΜΟΥ - ΓΕΡΟΛΥΜΠΟΥ

Εξώφυλλο

Ναύπλιο. Πλατεία Συντάγματος

Φωτό: Γ. Γερόλυμπος

ISBN 978-960-456-178-0

Θεσσαλονίκη 2009

© Τμήμα Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ, Εκδόσεις Ζήτη

Παραγωγή

Π. ΖΗΤΗ & Σια ΟΕ

18ο χλμ Θεσ/νίκης-Περαίας

Τ.Θ. 4171 • Περαία Θεσσαλονίκης • Τ.Κ. 570 19

Τηλ.: 2392.072.222 - Fax: 2392.072.229 • e-mail: info@ziti.gr

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΖΗΤΗ

Αρμενοπούλου 27 - 546 35 Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310-203.720 • e-mail: sales@ziti.gr

www.ziti.gr

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: www.ziti.gr

ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ - ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ & ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΠΙΟΥ

Επιμέλεια έκδοσης

ΜΑΡΙΑ ΑΝΑΝΙΑΔΟΥ - ΤΖΗΜΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΑΡΑΔΗΜΟΥ - ΓΕΡΟΥΜΠΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΖΗΤΗ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2009

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ

research and cultural cooperation project carried out in
projet de recherche et de coopération culturelle conduit en
France / France, Greece / Grèce, Italy / Italie, Poland / Pologne, Spain / Espagne

with the support of the European Commission / avec le soutien de la Commission Européenne
«Culture 2000» programme / programmé «Culture 2000»

scientific director / responsable scientifique : Franco Mancuso, Università IUAV di Venezia
collaboration / collaboration : Luciana Miotto
general management of the project / gestion générale du projet : Aristoteleio Panepistimeio Thessalonikis,
coordinator / coordonnatrice : Maria Ananiadou - Tzimopoulou
relations with the European cities / rapports avec les villes européennes : Fernando Caruso

technical and logistic assistance / assistance technique et logistique
Alexis Castro and / et Cian Giuseppe Simeone
Culture Lab

PARTNER INSTITUTIONS / INSTITUTIONS PARTENAIRES

France / France
MSH - Maison des Sciences de l'Homme
coordinator / responsable : Maurice Aymard

Greece / Grèce
Aristoteleio Panepistimeio Thessalonikis, Politechniki Scholi, Tmima Architektonon Michanikon
coordinator / responsable : Maria Ananiadou - Tzimopoulou

Italy / Italie
Università IUAV di Venezia, Dipartimento di Urbanistica
coordinator / responsable : Franco Mancuso

Italy / Italie
CIDAC - Associazione Città d'Arte e Cultura
coordinator / responsable : Ledo Prato

Poland / Pologne
Uniwersytet Jagielloński, Instytut Europeistyki
coordinator / responsable : Zdzislaw Mach

Spain / Espagne
Universitat Politècnica de Catalunya, Escola Tècnica Superior d' Arquitectura de Barcelona,
Departament d' Urbanisme i Ordenació del Territori
coordinator / responsable : Manuel Ribas, Maria Rubert de Ventós, Ferran Sagarra

Internet site of the project / site internet du projet : www.placeeurope.net, www.placeeurope.auth.gr

Working groups / Groupes de travail

France	Maurice Aymard, Youri Carbonnier, Luciana Miotto, Jean-Pierre Muret
Grèce	Μαρία Ανανιάδου-Τζημπούλου, Αλεξάνδρα Καραδήμου-Γερόλυμπου, Σαράντης Ζαφειρόπουλος, Ζωή Καρακινάρη, Κική Καυκούλα, Αθηνά Βιτοπούλου, Σοφία Γκουβούση, Ειρήνη Σιαμμά, Βασιλική Τσιούμα
Italy	Franco Mancuso, Tiziana Lupieri, Alessandro Tricoli, Davide Longhi, Fernando Caruso
Italie - Cidac	Ledo Prato, Marzia Minore, Maria Luisa Locantore
Pologne	Zdzislaw Mach, Krzysztof Kowalski, Pawel Kubicki, Mirosław Natanek, Lucja Piekarska-Duraj
Espagne	Manuel Ribas i Piera, Maria Rubert de Ventós, Ferran Sagarra Trias, Katerina Anastasia, Pablo Arias Sierrad, Elizabet Barceló, Carina Assily, Josep Solé

www.placeeurope.net
www.placeeurope.auth.gr

culture 2000

η πλατεία

un patrimoine européen

a european heritage

ευρωπαϊκή πολιτισμική κληρονομιά

Συντελεστές της Έκθεσης

Σύλληψη, προετοιμασία:

Dipartimento di Urbanistica, Università IUAV di Venezia, υπό την διεύθυνση του Franco Mancuso

Έρευνα, σύνταξη κειμένων, επιλογή εικόνων:

Kabelvåg Torg, Kabelvåg, Νορβηγία: Tiziana Lupieri **36** | Narinkkatori, Tennispalatsi Aukio, Ελσίνκι, Φινλανδία: Giada Ricci **38** | Dvortsovaja Ploscad', Αγία Πετρούπολη, Ρωσία: Lucia Piekarska-Duraj **40** | Stortorget, Kalmar, Σουηδία: Alessandro Tricoli **42** | Victoria Square, Birmingham, Αγγλία: Κική Καυκούλα **44** | Oval Basin, Cardiff, Ουαλία: Tiziana Lupieri **46** | August Bebel Platz, Βερολίνο, Γερμανία: Holger Pump-Uhlmann **48** | Schouwburgplein, Ρότερνταμ, Ολλανδία: Alessandro Tricoli **50** | Plac Zamkowy, Βαρσοβία, Πολωνία: Miroslav Nataneek **52** | Rynek Wielki, Zamość, Πολωνία: Miroslav Nataneek **54** | Runek Glowny, Κρακοβία, Πολωνία: Miroslav Nataneek **56** | Plac Centralny, Νόβα Χούτα, Πολωνία: Lucia Piekarska-Duraj **58** | Place d'Armes, Namur, Βέλγιο: Luciana Miotto **62** | Grand'Place, Place des Héros, Arras, Γαλλία: Youri Carbonnier **64** | Place Vendôme, Παρίσι, Γαλλία: Jean-Pierre Muret **66** | Place de l'Agora, Evry, Γαλλία: Jean-Pierre Muret **68** | Place Stanislas, Nancy, Γαλλία: Luciana Miotto **70** | Place Cornières, Monpazier, Γαλλία: Jean-Pierre Muret **72** | Place Bahadourian, Λυών, Γαλλία: Luciana Miotto **74** | Place de la Maison Carrée, Nîmes, Γαλλία: Jean-Pierre Muret **76** | Place de la Comédie, Montpellier, Γαλλία: Luciana Miotto **78** | Place du Capitole, Τουλούζη, Γαλλία: Jean-Pierre Muret **80** | Staroměstské náměstí, Πράγα, Τσεχία: Pawel Kubicki **84** | Piața Libertatii, Baia Mare, Ρουμανία: Mitru Ildico **86** | Vörösmarty Tér, Βουδαπέστη, Ουγγαρία: Marta Branczik, Peter Farbak **88** | Primorsky Bulvar, Potiomkinsky Skhodi, Οδησός, Ουκρανία: Αλέκα Γερόλυμπου **90** | Piazza del Sole, Bellinzona, Ελβετία: Tiziana Lupieri **92** | Marienhilferplatz, Γκρατς, Αυστρία: Alessandro Tricoli **94** | Piazza Grande, Palmanova, Ιταλία: Franco Mancuso **98** | Piazza Unità d'Italia, Τεργέστη, Ιταλία: Tiziana Lupieri **100** | Piazza Erminio Ferretto, Mestre, Ιταλία: Tiziana Lupieri **102** | Piazza Castello, Τορίνο, Ιταλία: Alessandro Tricoli **104** | Piazza Cavour, Vercelli, Ιταλία: Alessandro Tricoli **106** | Piazza Vittorio Veneto, Galliate, Ιταλία: Tiziana Lupieri **108** | Piazza Santo Stefano, Μπολόνια, Ιταλία: Alessandro Tricoli **110** | Piazza di Spagna, Ρώμη, Ιταλία: Alessandro Tricoli **112** | Piazza del Plebiscito, Νάπολι, Ιταλία: Tiziana Lupieri **114** | Piazza Vittorio Veneto, Matera, Ιταλία: Alessandro Tricoli **116** | Piazza Roma, Carbonia, Ιταλία: Antonello Sanna, Sara Mucelli **118** | Piazza Alicia, Salemi, Ιταλία: Alessandro Tricoli **120** | Plaza do Obradoiro, Santiago de Compostela, Ισπανία: Ferran Sagarra i Trias **124** | Plaza Mayor, Salamanca, Ισπανία: Manuel Ribas i Pierra **126** | Plaza del Mercadal, Vic, Ισπανία: Maria Rubert de Ventós **128** | Plaza Mayor, Μαδρίτη, Ισπανία: Manuel Ribas i Pierra **130** | Plaza Mayor, Chinchón, Ισπανία: Elisabet Barcelo Quintana **132** | Plaça Reial, Βαρκελώνη, Ισπανία: Maria Rubert de Ventós **134** | Plaça dels Àngels, Βαρκελώνη, Ισπανία: Maria Rubert de Ventós **136** | Plaza Ochavada, Archidona, Ισπανία: Manuel Ribas i Pierra **138** | Plaza del Cardenal Belluga, Murcia, Ισπανία: Manuel Ribas i Pierra **140** | Praça do Comércio, Coimbra, Πορτογαλία: Ferran Sagarra i Trias **142** | Praça do Comércio, Λισαβόνα, Πορτογαλία: Ferran Sagarra i Trias, Caterina Anastasia **144** | Tartinijev Trg, Piran, Σλοβενία: Tiziana Lupieri **148** | Kralja Petra Kresimira IV Trg, Pag, Κροατία: Marco Francovic **150** | Trg Republike, Βελιγράδι, Σερβία: Tanja Damljanovic, Vera Pavlovic Loncarski, Olivera Petrovic **152** | Πλατεία Πλατάνου, Πορταριά, Μακρονίτσα, Ελλάδα: Σοφία Γκουβούση **154** | Πλατεία Αριστοτέλους, Θεσσαλονίκη, Ελλάδα: Αλεξάνδρα Καραδήμου-Γερόλυμπου, Αθηνά Βιτοπούλου **156** | Πλατεία Αγίας Βαρβάρας, Δράμα, Ελλάδα: Μαρία Ανανιάδου-Τζημοπούλου **158** | Πλατεία Συντάγματος, Αθήνα, Ελλάδα: Αλέκα Γερόλυμπου, Αθηνά Βιτοπούλου **160** | Πλατεία Συντάγματος, Ναύπλιο, Ελλάδα: Σοφία Γκουβούση **162** | Πλατεία της Παναγίας του Μπούργκου, Ρόδος, Ελλάδα: Γιώργος Ντέλλας, Κατερίνα Μανούσου Ντέλλα **164**

Σχεδιασμός: Davide Longhi

Ιστορική εικονογραφική έρευνα: Laura Corti

Γενικός συντονισμός: Tiziana Lupieri, Alessandro Tricoli

Οργάνωση των πινακίδων και σχέδια: Alberto Jelmoni, Francesco Zampiero, Davide Ceron, Matteo Tres, Giuseppe Caldarola, Massimiliano Depieri, Silvia Miatello

Επιμέλεια έκθεσης, Μουσείο Μπενάκη: Ναταλία Μπούρα

Επιστημονική επιμέλεια έκθεσης, Μουσείο Μπενάκη: Μαρία Ανανιάδου-Τζημοπούλου, Αλεξάνδρα Καραδήμου-Γερόλυμπου

Éducation et culture
**Culture
2000**

Ερευνητικό πρόγραμμα συνεργασίας
Η πλατεία, Ευρωπαϊκή Πολιτισμική Κληρονομιά

Γαλλία: Maison des Sciences de l'Homme
Ελλάδα: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Ισπανία: Universitat Politècnica de Catalunya
Ιταλία: Università Iuav di Venezia
CIDAC: Associazione delle Città d'Arte e Cultura, Roma
Πολωνία: Uniwersytet Jagielloński, Instytut Europejski

με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, Πρόγραμμα Culture 2000
και τον συντονισμό του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Μουσείο Μπενάκη

ΕΚΘΕΣΗ

5 Νοεμβρίου - 6 Δεκεμβρίου 2009

Τμήμα Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ και
Μεταπτυχιακό Αρχιτεκτονικής Τοπίου

**ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΠΛΑΤΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ**

**SQUARES OF EUROPE
SQUARES FOR EUROPE**

Η πλατεία αποτελεί ένα από τα κύρια συστατικά στοιχεία του ευρωπαϊκού αστικού χώρου. Η ιστορική της διαδρομή της προσδίδει μεταβαλλόμενα χαρακτηριστικά, καθώς εξ ορισμού είναι ένας ανοικτός δημόσιος χώρος. Αυτός μπορεί να υποδεχθεί ποικίλες χρήσεις που αφορούν τη συλλογική ζωή της κοινωνίας των πολιτών. Στο σημερινό αστικό τοπίο με τις ταχύτατες μεταλλάξεις ο ρόλος της πλατείας ως συλλογικού καθιστικού της πόλης αμφισβητείται και πρέπει να προστατευθεί από τις εντεινόμενες τάσεις ιδιωτικοποίησης.

Προϋπόθεση για οποιαδήποτε δράση είναι η προσεκτική διερεύνηση και η κατανόηση των ιδιαίτερων στοιχείων της ευρωπαϊκής πλατείας, καθώς και η ενημέρωση του ευρύτερου κοινού για τα θέματα αυτά. Η συμβολή των καθηγητριών του τμήματος Αρχιτεκτόνων της ΠΣ του ΑΠΘ Μαίρης Ανανιάδου - Τζημοπούλου, Αλέκας Καραδήμου - Γερολύμπου και της ερευνητικής ομάδας που εργάστηκε μαζί τους στον τομέα αυτό είναι πολύτιμη. Συμμετείχαν σ'ένα σημαντικό ευρωπαϊκό ερευνητικό πρόγραμμα με θέμα «Η πλατεία, ευρωπαϊκή πολιτισμική κληρονομιά» με συντονίστρια την πρώτη εκ μέρους του ΑΠΘ. Το πρόγραμμα περιλάμβανε αναλυτική προσέγγιση, διατύπωση προτάσεων και προσπάθεια ευαισθητοποίησης του ευρύτερου κοινού. Στο πλαίσιο αυτό ολοκληρώθηκαν ήδη τέσσερις σημαντικές σχετικές εκδόσεις και οργανώθηκε η έκθεση «Πλατείες της Ευρώπης. Πλατείες για την Ευρώπη» η οποία παρουσιάζει τα αποτελέσματα της έρευνας σε μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις με αφετηρία τη Βενετία (Σεπτέμβριος 2007).

Ιδιαίτερη σημασία έχει το τμήμα της έρευνας που αναφέρεται ειδικότερα στις πλατείες των ελληνικών οικισμών. Εδώ επιχειρείται μία επιστημονική ανάγνωση της τυπολογίας από τις παραδοσιακές πλατείες «του πλατάνου», της νεοελληνικές και ορθολογικές πλατείες του 19ου και 20ου αιώνα έως τις σύγχρονες προσεγγίσεις και τον προβληματισμό για το μέλλον αυτών των χώρων στη νεοελληνική πόλη. Είναι ίσως η πρώτη συστηματική συγκριτική διερεύνηση των πλατειών στην Ελλάδα και είναι ο πυρήνας της ελληνικής συμβολής στη γενικότερη ευρωπαϊκή έρευνα των πλατειών.

Η παρουσίαση της έκθεσης στο Μουσείο Μπενάκη και η έκδοση του παρόντος καταλόγου υποστηρίχθηκαν από το τμήμα Αρχιτεκτόνων της Πολυτεχνικής Σχολής του ΑΠΘ στο πλαίσιο της ευρύτερης πολιτισμικής του παρουσίας και του διευρυμένου εκπαιδευτικού ρόλου που στοχεύει στην ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού σε ζητήματα αρχιτεκτονικής και πόλης.

Νίκος Καλογήρου
Καθηγητής ΑΠΘ
Πρόεδρος Τμήματος Αρχιτεκτόνων

Με μεγάλη χαρά τα Αρχεία Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής φιλοξενούν στους χώρους του Μουσείου Μπενάκη της οδού Πειραιώς την Έκθεση Πλατείες της Ευρώπης – Πλατείες για την Ευρώπη. Μία έκθεση που προέκυψε από ένα ερευνητικό πρόγραμμα με θέμα “Η πλατεία, Ευρωπαϊκή πολιτισμική κληρονομιά” και παρουσιάστηκε ήδη σε αρκετές χώρες της Ευρώπης που συμμετείχαν στο πρόγραμμα, ή που πλατείες τους παρουσιάζονταν σ’αυτήν. Και σίγουρα δεν είναι τυχαίο που τα εγκαίνιά της έγιναν το 2007 στη Βενετία, αυτή τη μοναδική πολιτεία με τις αναρίθμητες μικρές, μεγάλες και πολύ μεγάλες πλατείες και πλατώματα (piazza, piazzetta, campo, campiello...).

Τώρα ήρθε η σειρά της Αθήνας που συμπεριλαμβάνεται στο ερευνητικό πρόγραμμα με τις δύο σημαντικότερες πλατείες της νέας Αθήνας, την πλατεία Ομονοίας και την πλατεία Συντάγματος, που κατέχουν δύο κορυφές του ορθογωνίου ισοσκελούς τριγώνου, του βασικού στοιχείου που πάνω του χαράχθηκε το σχέδιο της νέας πόλης της Αθήνας. Στην ορθή γωνία του τριγώνου, η Ομόνοια (πλατεία Ανακτόρων και στην συνέχεια πλατεία Όθωνος και τελικά Ομονοίας) και στις δύο άλλες γωνίες οι πλατείες Συντάγματος (πλατεία Μουσών – Ανακτόρων – Συντάγματος) και Κεραμεικού, που ποτέ δεν πραγματοποιήθηκε (στη διασταύρωση της οδού Ερμού με την οδό Πειραιώς στο λόφο του Αγίου Αθανασίου).

Στην έκθεση παρουσιάζεται μόνο η πλατεία Συντάγματος. Μία πλατεία που παρά τις πολλές τροποποιήσεις που υπέστη από το 1834 και ως σήμερα, διατηρεί σε βασικές γραμμές τον αρχικό της χαρακτήρα. Συνδεδεμένη άμεσα με το κτίριο των Ανακτόρων αρχικά και του Κοινοβουλίου σήμερα, στα πόδια του μνημείου του Άγνωστου Στρατιώτη, εξακολουθεί να είναι το κέντρο της σύγχρονης πόλης.

Εκτός όμως από τις δύο πλατείες της Αθήνας, η χώρα μας αντιπροσωπεύεται στην έκθεση αυτή από πέντε ακόμα πλατείες, της Θεσσαλονίκης, του Ναυπλίου, της Ρόδου, της Δράμας και της Πορταριάς. Από την παραδοσιακή πλατεία γύρω από τον αιωνόβιο πλάτανο, στην σύγχρονη πλατεία των αρχών του 21^{ου} αιώνα. Ανάλογες είναι και οι επιλογές για τις άλλες ευρωπαϊκές πολιτείες.

Μέσα από τα πανώ της έκθεσης ξετυλίγεται η ιστορία της πλατείας, κοινωνικού και πολεοδομικού τύπου συγκέντρωσης και επικοινωνίας των ανθρώπων όλων των εποχών, από τη στιγμή που δημιουργείται ο πρώτος οικισμός μέχρι τις μέρες μας, με τις ιδιαιτερότητες του κάθε τύπου και της κάθε χρονικής περιόδου.

Την έκθεση επιμελήθηκαν οι φίλες συνάδελφοι καθηγήτριες της Αρχιτεκτονικής Σχολής του ΑΠΘ Μ. Ανανιάδου - Τζημπούλου και Α. Καραδήμου - Γερόλυμπου, μέλος της Επιστημονικής Επιτροπής των ΑΝΑ, τις οποίες ευχαριστώ θερμά.

Θερμές ευχαριστίες οφείλω επίσης σ’όλους όσοι εργάστηκαν για την πραγματοποίηση της έκθεσης και του καταλόγου που κρατάτε στα χέρια σας.

Μάρω Καρδαμίτση Αδάμη

Καθηγήτρια ΕΜΠ

Υπεύθυνη των Αρχείων Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής

Εισαγωγικό σημείωμα

Ένα σημαντικό ερευνητικό πρόγραμμα με θέμα **Η πλατεία, Ευρωπαϊκή πολιτισμική κληρονομιά** ολοκληρώθηκε στα πλαίσια του “Cultura 2000” από ένα σύνολο πανεπιστημίων και ερευνητικών κέντρων σε συνεργασία με πόλεις που τις χαρακτηρίζουν ιδιαίτερες πλατείες, υπό τον συντονισμό του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, με συντονιστή την Μαίρη Ανανιάδου-Τζημπούλου και επιστημονικώς υπεύθυνο τον Franco Mancuso. Το πρόγραμμα αρθρώθηκε σε δύο βασικούς άξονες:

1. Ερευνητικές εργασίες και διατύπωση προτάσεων,
2. Ευαισθητοποίηση ευρύτερου κοινού.

Ως προς το πρώτο, έξι επιστημονικοί και ερευνητικοί φορείς, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης - Ελλάδα, Università IUAV di Venezia - Ιταλία, Universitat Polytechnica de Catalunya-ETSAB - Ισπανία, Maison des Sciences de l’Homme - Paris - Γαλλία, Krakow Jagiellonian University - Centre for European Studies - Πολωνία και το CIDAC - Associazione delle città d’arte et cultura - Rome - Ιταλία, συνεργαστήκαμε επί μια τριετία, 2004-2007, στην έρευνα για τις ευρωπαϊκές πλατείες, την ιστορία, την σύγχρονη κατάσταση και προστασία τους στο παρόν και το μέλλον. Συγκροτημένες ομάδες ερευνητών, αρχιτεκτόνων, πολεοδόμων, αρχιτεκτόνων τοπίου, κοινωνιολόγων, ιστορικών, μαζί με ειδικούς αντίστοιχα από τις συμμετέχουσες πόλεις, μελετήσαμε υπό την κοινή αυτή οπτική, και ανταλλάξαμε εμπειρίες σε ευρωπαϊκή κλίμακα. Στόχος ήταν η προώθηση της γνώσης και κριτικής σκέψης ως προς τις ακολουθούμενες πρακτικές, στις περιπτώσεις ιστορικών κυρίως πλατειών, αλλά και τον τρόπο σύγχρονης αντιμετώπισης παλιών και νέων πλατειών ως χώρων επικοινωνίας.

Ειδικότερα στην έρευνα επιδιώξαμε

- να μελετήσουμε και να εκτιμήσουμε τη σημασία και την ποιότητα της κληρονομιάς που οι πλατείες συνιστούν, καθώς και τον ρόλο τους στην ταυτότητα της ευρωπαϊκής πόλης,
- να προσδιορίσουμε σημαντικές παραμέτρους αρχιτεκτονικές, πολεοδομικές, τοπιακές, οικολογικές, κοινωνιολογικές και να καταγράψουμε κριτικά την υφιστάμενη κατάσταση και ασκούμενες πιέσεις στο χώρο της πλατείας,
- να συμβάλλουμε μέσα από την εμβάθυνση και τεκμηρίωση για τις πλατείες στην προβληματική για την συντήρηση, την διαχείριση και τον σχεδιασμό τους.

Η από κοινού αντιμετώπιση και συσχέτιση εμπειριών σε ευρωπαϊκή κλίμακα μέσα από την έρευνα, συνέβαλε στην διατύπωση μιας σειράς από επιλεγμένες πρακτικές που έχουν αποδειχθεί επιτυχείς, τόσο για την διάσωση και την ανάδειξη ιστορικών πλατειών, όσο και για το σχεδιασμό ή διαμόρφωση νέων δημοσίων χώρων.

Στα πλαίσια του προγράμματος, ολοκληρώθηκαν, η έκθεση **Πλατείες της Ευρώπης, Πλατείες για την Ευρώπη** και οι ακόλουθες τέσσερις εκδόσεις και ο δικτυακός τόπος,

1. Το βιβλίο **Squares of Europe, Squares for Europe**, ed. Franco Mancuso & Krzysztof Kowalski, Jagiellonian University Press, Cracow 2007.

Βιβλίο που αποτελεί κατάλογο των εξήντα πλατειών της έκθεσης και περιλαμβάνει δοκίμια για την σημασία της πλατείας ως κεντρικού στοιχείου της ευρωπαϊκής πόλης, δίγλωσσο αγγλικά-γαλλικά, 240 σελ. και τιμήθηκε ως «η καλύτερη επιστημονική έκδοση για το 2007» από την έκθεση επιστημονικού βιβλίου “Academia 2007” στην Βαρσοβία.

2. Το βιβλίο **The square, a European Heritage – A topical survey in five countries (Spain, France, Greece, Italy, Poland)**, ed. Luciana Miotto, Fondation Maison des Sciences de l’Homme, Paris 2007.

Βιβλίο με τα αποτελέσματα της έρευνας για τις πλατείες της Ευρώπης ανά ερευνητική ομάδα, δίγλωσσο, αγγλικά-γαλλικά, 192 σελ.

3. Το τεύχος **The Charter of European Squares, 30 recommendations for the creation or renovation of squares**, ed. Franco Mancuso, Luciana Miotto & Jean-Pierre Muret, Fondation Maison des Sciences de l’Homme, Paris 2007.

Είναι η λεγόμενη χάρτα καλών πρακτικών που περιλαμβάνει 30 συστάσεις για την δημιουργία ή ανάπλαση πλατειών, χρήσιμη περισσότερο σε φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης, δίγλωσσο επίσης αγγλικά-γαλλικά, 16 σελ.

4. Το **πολύπτυχο και αφίσσα La Place**, ed. Maria Ananiadou - Tzimiroulou, Thessaloniki 2005 που περιλαμβάνει στοιχεία του προγράμματος στις γλώσσες των συμμετεχόντων, δηλαδή αγγλικά, γαλλικά, ελληνικά, ιταλικά, ισπανικά, πολωνικά.

5. Ο δικτυακός τόπος **www.placeeurope.net** και **www.placeeurope.auth.gr**, resp. Maria Ananiadou - Tzimiroulou, Thessaloniki 2006-2010, στον οποίο ανευρίσκονται περιληπτικά δεδομένα του προγράμματος, σύντομη αναφορά στις πλατείες και εικονογράφηση, δίγλωσσο επίσης, αγγλικά, γαλλικά.

Η έκθεση **Πλατείες της Ευρώπης, Πλατείες για την Ευρώπη** είναι μέρος του προγράμματος αυτού. Μαζί με το βιβλίο **Squares of Europe, Squares for Europe** αποτολμά ένα απολογισμό της σύγχρονης περιόδου, από την τελευταία δεκαετία του περασμένου αιώνα, οπότε οι ευρωπαϊκές πόλεις με έργα ανάκτησης και σχεδιασμού, επανανακαλύπτουν την πλατεία και τον αστικό υπαίθριο ή δημόσιο χώρο τους. Επιτρέπει συμπεράσματα ως προς την επιτυχία σχεδιαστικών παρεμβάσεων ή την αναγκαιότητα διασφάλισης διαπιστωμένων αξιών του χώρου και την προέκταση της σημασίας τους στο μέλλον. Οργανώθηκε υπό την επιμέλεια του Franco Mancuso και από τα πέντε πανεπιστήμια, που εκτός από την χώρα τους κάλυψαν περίπου ισόποσα την έρευνα για την πλατεία σε γειτονικές χώρες.

Η έκθεση εγκαινιάστηκε στην Βενετία στις 13 Σεπτεμβρίου του 2007 και έκτοτε ταξιδεύει σε μεγάλες πόλεις διεθνώς στις χώρες του προγράμματος.

Ο συντονισμός του προγράμματος, η επιστημονική και διαχειριστική συνεργασία στα πλαίσια του έργου, υπήρξε μια εμπειρία ενδιαφέρουσα, επίπονη, ευτυχώς αποδοτική. Η ίδια η έρευνα όμως της οποίας υπήρξαμε υπεύθυνες για την χώρα μας, πλαισιωμένες από την συνεργασία ικανών ερευνητών και συνεργατών, ήταν εξαιρετικά ενδιαφέρουσα.

Απολαύσαμε αυτή την συνεργασία. Ταξιδέψαμε στην Ελλάδα εις αναζήτηση πλατειών αντιπροσωπευτικών του στόχου του έργου. Επιστημονικό ταξίδι που προεκτάθηκε επίσης σε άλλες γειτονικές, όπως π.χ. Κύπρος και Σερβία, ή άλλες πιο απομακρυσμένες χώρες, όπως π.χ. Ουκρανία και Αγγλία.

Η προσέγγιση υπήρξε καθοριστική για μας και καθρεφτίζεται στα αποτελέσματα της έρευνας. Στηριχτήκαμε στην σύγχρονη άποψη που ενδιαφέρεται για μια μεθοδική ανάγνωση του χώρου της πόλης ως αστικό τοπίο “paysage vécu” χώρο βιωμένο, κοινωνικής πρακτικής, απόλαυσης και περιβαλλοντικής αναβάθμισης.

Το βιβλίο **Πλατείες της Ευρώπης - Πλατείες για την Ευρώπη** αποτελεί τον κατάλογο της έκθεσης στην Ελλάδα στο Μουσείο Μπενάκη.

Ευχαριστούμε ιδιαίτερα το Τμήμα Αρχιτεκτόνων χωρίς την υποστήριξη του οποίου η έκθεση στο Μουσείο Μπενάκη και η έκδοση αυτή δεν θα ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί.

Ευχαριστούμε το Μουσείο Μπενάκη για την φιλόξενη υποδοχή της έκθεσης και της έκδοσης.

Μ. Ανανιάδου - Τζημοπούλου, Α. Καραδήμου - Γερόλυμπου
Καθηγήτριες ΑΠΘ

Η Πλατεία στην Ελλάδα

Η εξέλιξη της πλατείας στην Ελλάδα και στον ευρύτερο χώρο της νοτιοανατολικής Ευρώπης, συνδέεται άμεσα με την ευρύτερη ιστορία των πόλεων και τους μετασχηματισμούς τους, και παράλληλα με τις περιπέτειες των λέξεων και των εννοιών που αναφέρονται στον ανοιχτό και δημόσιο αυτόν τόπο του άστεως που αποκαλούμε σήμερα πλατεία.

Η κλασική παράδοση της ελληνικής αρχαιότητας δεν περιέχει την πλατεία με την σημερινή της έννοια. Στην αρχαία πόλη ο ιδρυτικός αστικός τόπος είναι ο ελεύθερος χώρος της αγοράς. Αναγκαίος για θρησκευτικές τελετές και για την απόδοση δικαιοσύνης από την κοινότητα στα αρχαϊκά χρόνια, ο χώρος της αγοράς μετασχηματίζεται για να υποδεχθεί την πολιτική λειτουργία και γίνεται στα κλασικά χρόνια τόπος συναντήσεων και ανταλλαγών. Χωρίς σαφείς χαράξεις μέχρι τότε, η αγορά αποκτά κανονικό σχήμα στο πλαίσιο των απόψεων του Ιππόδαμου. Η ελληνιστική και ρωμαϊκή πόλη διαθέτουν αγορά με γεωμετρική μορφή, ελεύθερη στο κέντρο και με στεγασμένη κιονοστοιχία περιμετρικά. Με την στοά επικοινωνούν μικροί κτιριακοί χώροι που αποδίδονται σε διάφορες δημόσιες αλλά και ιδιωτικές λειτουργίες.

Στην ελληνική γλώσσα η λέξη πλατεία πρωτοεμφανίζεται ως επιθετικός προσδιορισμός δίπλα στην λέξη οδός, και υποδεικνύει ένα φαρδύ δρόμο, έναντι της στενωπού. Η λατινική γλώσσα ενσωματώνει τον όρο (*platea*) δίνοντάς του ακριβώς την ίδια σημασία. Στην εξέλιξή της η λέξη θα γίνει *place, piazza, praça, plaza, platz, plein, plads, plac, piatta* σε όλες σχεδόν τις ευρωπαϊκές γλώσσες, εκτός από την αγγλική, που θα προτιμήσει πολλούς αιώνες αργότερα την λέξη *square*, ταυτίζοντας την λειτουργία του χώρου αυτού με μια γεωμετρική μορφή που καθιερώθηκε μέσα από την μακραίωνη εμπειρία. Η ολαβική *trg* εξ άλλου συνδέεται με την *trgoviste* που σημαίνει αγορά, παλιό παζάρι κλπ.

Με την σημερινή μορφή της η αστική πλατεία ανάγεται στον δυτικό Μεσαίωνα. Ο μεσαίωνας επινοεί την πλατεία που είναι οργανικά δεμένη με την πόλη, και υποδέχεται λειτουργίες που δεν προορίζονται για το εσωτερικό των κτιρίων και απευθύνονται σε ολόκληρη την κοινότητα. Στο χώρο της πλατείας, που άλλοτε προέκυπτε ως αποτέλεσμα σχεδιασμού και άλλοτε όχι, λειτούργησαν οι ανοιχτές και οι μόνιμες αγορές, γίνονταν θρησκευτικές και πολιτικές τελετές, γιορτές και εκτελέσεις, αλλά και οι καθημερινές ανεπίσημες συναντήσεις των κατοίκων.

Την πλατεία-συλλογική δημιουργία του Μεσαίωνα διαδέχεται η σχεδιασμένη πλατεία της Αναγέννησης που προτάσσεται της πόλης ως όχημα μέσω του οποίου επιβάλλεται η γεωμετρία ως έκφραση ενός νέου πολιτισμού. Οι λειτουργικές ανάγκες της πόλης υποχωρούν, η πλατεία ανάγεται σε κεντρικό αστικό χώρο και απαντά σε αξιώσεις γοήτρου και αφαιρετικούς κώδικες που αναδεικνύουν τις ηγεμονικές ομάδες. Συχνά πρόκειται για εντυπωσιακά αρχιτεκτονικά σύνολα, όπως αυτά των ιταλικών πλατειών του 15^{ου} και 16^{ου} αιώνα,

των *places royales* στην Γαλλία, των *grand'places* στην Φλάνδρα ή των *plaza mayor* στην Ιβηρική Χερσόνησο. Την εποχή του μπαρόκ ακολουθεί ο 19^{ος} αιώνας, αναδεικνύοντας ή ευτελίζοντας τον δρόμο που είχαν ανοίξει οι αναγεννησιακές πρωτοβουλίες. Στην βιομηχανική πόλη η πλατεία συρρικνώνεται σε κόμβο κυκλοφοριακό, ενώ η κοινωνική ζωή μετατίθεται στο εσωτερικό κλειστών χώρων. Αναλύοντας τις μεσαιωνικές πλατείες και την υψηλή αισθητική τους ποιότητα, ο Camillo Sitte σημείωνε ότι ο δημόσιος αυτός χώρος είχε χάσει την ιστορική του λειτουργία και σημασία στο τέλος του 19^{ου} αιώνα. Κατά την κυριαρχία του Μοντέρνου κινήματος η πλατεία εξαφανίζεται μέσα στον άμορφο ελεύθερο χώρο που περιβάλλει τα κτίσματα. Επανέρχεται στο δεύτερο ήμισυ του 20^{ού} αιώνα μέσα από την κριτική και νοσταλγική διάθεση που την ανάγει σε σύμβολο μιας χαμένης αστικότητας. Οι σύγχρονες μελέτες αναδεικνύουν την πλατεία ως ουσιαστικό συντελεστή της αστικής μορφής, δομικό στοιχείο του αστικού σχεδιασμού και της ζωής στην πόλη.

Παρά την ελληνική ετυμολογία της λέξης, η αστική πλατεία δεν εμφανίζεται με την μορφή αυτή στις ελληνικές πόλεις ούτε στην περίοδο της Ανατολικорωμαϊκής - Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Πράγματι μετά από τον 4^ο αιώνα μ. Χ και τον ειρηνικό ή βίαιο εκχριστιανισμό του ανατολικού κόσμου, η πολιτική λειτουργία της αγοράς σταδιακά χάνεται, όπως εξ άλλου και ο αστικός χώρος που της αντιστοιχούσε. Η πλατεία και οι στοές καταλαμβάνονται από εργαστήρια και μαγαζιά. Η πολιτική εξουσία ασκείται από το παλάτι, ενώ οι διάφορες κοινωνικές δραστηριότητες λαμβάνουν χώρα στις γειτονιές και στα θρησκευτικά κτίρια. Η λέξη αγορά σημαίνει απλά τον χώρο και την δραστηριότητα των εμπορικών ανταλλαγών. Στην Κωνσταντινούπολη, για παράδειγμα, η οικονομική και εμπορική ζωή ήταν οργανωμένη στην Μέση οδό, που ονομαζόταν επίσης *Platea* και *Αγορά*. Η Μέση, κύρια λεωφόρος της πρωτεύουσας με στοές από τις δύο πλευρές, διέσχιζε την πόλη για αρκετά χιλιόμετρα. Η ζωή της πόλης αναπτυσσόταν γύρω και μέσα στους δρόμους και τα περάσματα, χωρίς αναφορά σε κάποια πλατεία. Αν και στους πρώτους χριστιανικούς αιώνες, μεγάλα θρησκευτικά συγκροτήματα με αίθρια και αυλές που περιβάλλονταν από στοές και έμοιαζαν με πλατείες, κτίζονταν στις πόλεις μεταμορφώνοντας τον αστικό ιστό, από τον 10^ο αιώνα και μετά οι εκκλησίες είναι μικρά κτίσματα, ενταγμένα στο κτιριακό απόθεμα της πόλης με ελάχιστο ή ασήμαντο ελεύθερο χώρο μπροστά τους.

Με την ολοκλήρωση της οθωμανικής κατάκτησης τον 15^ο αιώνα, η κοινωνική ζωή στις πόλεις αναπτύσσεται στα θρησκευτικά κτίσματα, χωριστά για κάθε εθνικοθρησκευτική κοινότητα, και στο 'τσαρσί' για όλους, τόπο εμπορικών συναλλαγών που διαμορφώνεται ως πλέγμα εμπορικών δρόμων, εξειδικευμένων στην πώληση ενός είδους (υφασμάτων, υποδημάτων, δερμάτων, οικιακών ειδών κλπ). Πολλοί εμπορικοί δρόμοι είναι στεγασμένοι, ενώ σε μεγαλύτερες πόλεις (Θεσσαλονίκη, Σέρρες, Λάρισα, Ιωάννινα...) εμφανίζονται κεντρικές στεγασμένες αγορές, τα μπεζεστένια.

Φαίνεται λοιπόν ότι η πλατεία -κοινή κληρονομιά της ελληνικής και ρωμαϊκής αρχαιότητας- εξελίχθηκε ακολουθώντας διαφορετικές διαδρομές στη ευρωπαϊκή Δύση και στον κόσμο της Ανατολικής Μεσογείου, και στην Ελλάδα ειδικότερα. Οι ιδέες και οι αντιλήψεις σχετικά με τη μορφή, το ρόλο και τη σημασία της πλατείας που αναπτύχθηκαν στον δυτικό κόσμο από την Αναγέννηση και μετά μέχρι την εποχή του Διαφωτισμού δεν ανιχνεύο-

νται στην Ανατολή. Η βασιλική πλατεία, η μεγάλη πλατεία της αγοράς, η στρατιωτική πλατεία, ή η αστική πλατεία στις νέες επεκτάσεις των πόλεων δεν υπάρχουν. Μέχρι τον 19^ο αιώνα, οι αδόμητες επιφάνειες στον αστικό ιστό οφείλονταν, στις περισσότερες περιπτώσεις, στην τύχη ή στο ανάγλυφο του εδάφους που δεν επέτρεπε τη δόμηση, ή μπορούν να δικαιολογηθούν από την επέκταση της πόλης και την ενσωμάτωση αγροτικών περιοχών – όπως π.χ. αλωνιών.

Στη Θεσσαλονίκη, η οποία ήταν η μεγαλύτερη πόλη των ευρωπαϊκών επαρχιών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, υπήρχε μόνο μία αδόμητη έκταση στο χώρο του αρχαίου ιπποδρόμου. Ανάλογοι χώροι εντοπίζονται σε αρκετούς οικισμούς, χωρίς να έχουν προκύψει ως αποτέλεσμα μίας σχεδιασμένης παρέμβασης· εντούτοις υποδέχονταν ορισμένες ‘κλασικές’ λειτουργίες της πλατείας, ως χώροι περιπάτου, πανηγύρεων, αλογοπάζαρων κ.α., αλλά όχι ως χώροι πολιτικών συναθροίσεων.

Η ΠΛΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΠΛΑΤΑΝΟΥ (ΤΥΠΟΣ 1). Εάν οι πολιτικές συνθήκες και η κοινωνική οργάνωση απέκλειαν την ‘κλασική’ λειτουργία της πλατείας, υπήρξαν ωστόσο αξιοσημείωτες εξαιρέσεις. Ένας τύπος ανοικτού χώρου που λειτουργεί ως πλατεία μπορεί να βρεθεί σε μερικές πόλεις και χωριά στην Ελλάδα, στα βουνά της ηπειρωτικής χώρας και στα νησιά, που κατοικήθηκαν μετά την οθωμανική κατάκτηση από χριστιανούς, οι οποίοι αποφάσισαν να αφήσουν τις πεδιάδες και τις πολυεθνικές πόλεις όπου ζούσαν οι τούρκοι. Χάρη στα ειδικά προνόμια που παρείχε η μητέρα του σουλτάνου και επέτρεπαν περιορισμένη αυτονομία, η κοινοτική ζωή άνθισε και παρήγαγε πλατείες για τις κοινωνικές δραστηριότητες των κατοίκων, όπως αγορές, θρησκευτικές τελετές, τοπικά συμβούλια, αναψυχή... Οι πλατείες αυτές έχουν φτάσει ως εμάς με το όνομα «Πλατεία του Πλατάνου». Η προέλευσή τους ανάγεται στην παρουσία του νερού. Ο πλάτανος, ιδιαίτερα αγαπημένο δέντρο στην Ελλάδα, φύτευα δίπλα στο νερό· χάρη στην εντυπωσιακή του μακροζωία καθίσταται μόνιμο και σταθερό σημείο αναφοράς, τοπόσημο ενός χώρου συνάντησης φιλόξενου και σκιερού, κεντρικού τόπου για τη ζωή της κοινότητας. Σταδιακά κτίσματα και χρήσεις προστίθενται (εκκλησία, πάγκοι αγοράς) χωρίς ωστόσο να καθορίζουν το σχήμα της πλατείας. Εξαιτίας του ανάγλυφου, συχνά διαμορφώνονται διαφορετικά επίπεδα και βαθμίδες που δημιουργούν ένα θεατρικό χώρο κάτω από τα πλατάνια όπως στην Κω, την Άνδρο, τη Σύρο, τα Αμπελάκια, τα χωριά του Πηλίου, τα Ζαγόρια, αλλά και σε μεγαλύτερους οικισμούς όπως η Ξάνθη, η Σιάτιστα, η Έδεσσα, η Καστοριά, η Δράμα, τα Τρίκαλα Κορινθίας, το Λιδορίκι, κ.α.

Η κεντρική πλατεία της Μακρινίτσας και η πλατεία της Πορταριάς στο Πήλιο αποτελούν εντυπωσιακά παραδείγματα πλατειών πλατάνου. Η πλατεία στη Μακρινίτσα είναι διαμορφωμένη σε ένα κεκλιμένο επίπεδο στην πλαγιά του βουνού, με πανοραμική θέα στον Παγασητικό Κόλπο. Οι τέσσερις αιωνόβιοι πλάτανοι, η εκκλησία του Αγίου Ιωάννη, η όμορφη κρήνη, οι βαθμιδωτοί δρόμοι και τα μικρά μαγαζάκια γύρω δημιουργούν ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον σύνολο που οριοθετείται από κτήρια διαφόρων περιόδων (18^{ου}, 19^{ου}, και 20^{ού} αιώνα). Η δαπεδόστρωση με πλάκες Πηλίου αποτελεί σύγχρονη επέμβαση.

Η πλατεία της Πορταριάς, με τη σημερινή της διαμόρφωση που χρονολογείται από το 1964, αποτελεί τον πυρήνα του οικισμού, τόπο κοινωνικής επαφής και τουριστικού ενδι-

αφέροντος. Η πλατεία είναι υπερυψωμένη ως προς το δρόμο και διαμορφώνεται σε επάλληλα επίπεδα και αναβαθμούς, στα οποία βρίσκονται πέντε μεγάλα αιωνόβια πλατάνια και τρεις κρήνες. Γύρω από την πλατεία, εκτός από τα δύο αρχοντικά (κτισμένα στο τέλος του 19^{ου} αιώνα), όλα τα υπόλοιπα κτήρια είναι είτε σύγχρονα, είτε παλαιότερα που δεν έχουν αποκατασταθεί.

ΙΤΑΛΙΚΕΣ ΕΠΙΡΡΟΕΣ (ΤΥΠΟΣ 2). Από το 12ο αιώνα έως το τέλος του 17^{ου} αιώνα, όλες σχεδόν οι ακτές και πολλά νησιά σταδιακά περιήλθαν σε ενετική κατοχή, όπως αντίστοιχα άλλες περιοχές ήταν υποτελείς στη Γένοβα και τους Ιππότες του Ναού του Αγίου Ιωάννη. Αρκετές παράκτιες και νησιωτικές πόλεις αναπτύχθηκαν σύμφωνα με τα πρότυπα και τις παραδόσεις αυτών των μεσογειακών κυρίαρχων δυνάμεων. Στα Ιόνια Νησιά, στην Κρήτη, στη μεσαιωνική πόλη της Ρόδου και αλλού, η μορφή και ο χαρακτήρας των πλατειών παραπέμπουν στα στοιχεία που συναντάμε στις ιταλικές πόλεις: μία περισσότερο ή λιγότερο οριοθετημένη διάταξη της πλατείας, το πηγάδι και η κρήνη, πλαισίωση με δημόσια κτήρια, όπως το παλάτι του κυβερνήτη, η λότηζια, ο καθεδρικός. Βέβαια καθώς οι ξένοι κυρίαρχοι αποσύρονται σταδιακά από τον 16^ο αιώνα έως την αρχή του 18ου αιώνα, οι πλατείες δεν ακολουθούν τις εξελίξεις στις μητροπόλεις. Οι μορφές παραμένουν λιγότερο επεξεργασμένες και τα κτήρια πιο απλά σε σχέση με τα αντίστοιχα των ιταλικών πόλεων. Μετά τη νίκη των Οθωμανών κατά των Ενετών, με εξαίρεση τα Ιόνια Νησιά, όπου η ισχύς της Βενετίας διατηρήθηκε μέχρι το 1798, οι νέοι κατακτητές αφήνουν και αυτοί τη σφραγίδα τους στο χώρο κτίζοντας τζαμιά, λουτρά κλπ. δίπλα στα διάφορα κτήρια παλαιότερων εποχών.

Το παράδειγμα της πλατείας του Δημαρχείου στην Κέρκυρα είναι πολύ ενδιαφέρον. Η πόλη της Κέρκυρας αποτελεί ένα αστικό σύμπλεγμα το οποίο συντίθεται από την παλιά και νέα πόλη. Η παλιά πόλη εντός των τειχών έχει διατηρήσει την μεσαιωνική της δομή: είναι χωρισμένη σε τρεις τομείς οι οποίοι υποδιαιρέθηκαν σε δέκα περιοχές. Κάθε περιοχή έχει την εκκλησία της και την κεντρική της πλατεία που είναι και ο μοναδικός ελεύθερος χώρος. Μία από τις πιο σημαντικές πλατείες της παλιάς πόλης είναι η πλατεία Δημαρχείου η οποία κατά την ενετική περίοδο έπαιζε ουσιαστικό ρόλο στην κοινωνική ζωή, όπως φαίνεται από τα δημόσια κτήρια γύρω της: στο βόρειο τμήμα η Λότηζια των Ευγενών (*Loggia dei Nobili*), ένα από τα πιο σημαντικά ενετικά κτήρια, το θέατρο *San Giacomo* (18^{ου} αιώνα, που μετατράπηκε αργότερα σε Δημαρχείο), η Καθολική Εκκλησία (1553) στα ανατολικά, και η έδρα της ενετικής διοίκησης, που καταστράφηκε το 1931 για να παραχωρηθεί ο χώρος στα δύο σχολεία τα οποία υπάρχουν μέχρι σήμερα. Ακόμη στα νότια υπήρχε η κατοικία του λατίνου αρχιεπισκόπου που καταστράφηκε από σεισμό το 1754. Στο κτίριο, του οποίου διατηρήθηκε η κύρια όψη, στεγάζεται η Εθνική Τράπεζα.

Μέχρι το 1980 η πλατεία αναπτυσσόταν ως ένα ορθογώνιο επίπεδο, περίπου 80 επί 40 μ, με κλίση στον άξονα βορρά-νότου. Ήταν καλυμμένη με χώμα και στη μέση υπήρχε το άγαλμα του Ι. Πολυλά, το οποίο υπάρχει και σήμερα. Χάρη στο μέγεθος της και το σχήμα της μπορούσε να φιλοξενήσει αρκετά μεγάλες πολιτικές και κοινωνικές εκδηλώσεις.

Με την μελέτη του 1987 (αρχιτ. Μ. Παπαρόδου) η πλατεία διαιρέθηκε σε τρία επίπεδα και οι περιμετρικοί δρόμοι πεζοδρομήθηκαν. Η διαίρεση της επιφάνειας δεν επιτρέπει

πλέον να φιλοξενούνται μεγάλα γεγονότα. Αντίθετα προσφέρει επί μέρους περιοχές ανάπαυσης, με εστιατόρια και καφέ. Το δάπεδό της είναι καλυμμένο με άσφαλτο, μαρμάρινη πλακόστρωση, σταθεροποιημένη γη και παρτέρια με φυτεύσεις.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΛΑΤΕΙΑ ΤΟΥ 19^{ου} ΑΙΩΝΑ (ΤΥΠΟΙ 3 και 4). Η συγκρότηση του σύγχρονου ελληνικού κράτους στις αρχές του 19ου αιώνα επεκτείνεται μέχρι το 1922/23 με τις επιτυχείς προσαρτήσεις εδαφών από τις ευρωπαϊκές επαρχίες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Καθώς εν γένει η διαδικασία της αστικοποίησης είναι αργή, ενώ πολλές από τις πόλεις είναι κατεστραμμένες από τον πόλεμο, οι προσπάθειες των νέων αρχών επικεντρώνονται στην ίδρυση νέων πόλεων και στη μεταμόρφωση και την 'ανάκτηση' του αστικού χώρου, δημόσιου και ιδιωτικού, στις υπάρχουσες πόλεις.

Ο μετασχηματισμός των αστικών χώρων εντάσσεται στο πλαίσιο της επίσημης πολιτικής και ιδεολογίας, που φιλοδοξεί να υπογραμμίσει την ιστορική συνέχεια του νέου κράτους με τις βυζαντινές και αρχαιοελληνικές παραδόσεις. Την ίδια στιγμή, με την υιοθέτηση των 'δυτικών' προτύπων, οι αρχές επιβεβαίωναν τη θέλησή τους να αποκαταστήσουν δεσμούς με την 'πολιτισμένη Ευρώπη' και να υπογραμμίσουν τη ρήξη με τον ανατολικό κόσμο, στον οποίο αυτές οι περιοχές ανήκαν για πολλούς αιώνες. Με την υιοθέτηση πολεοδομικών σχεδιαστικών προτύπων των νέων καιρών, οι παλιές ανατολίτικες - βαλκανικές πόλεις μεταμορφώθηκαν ακολουθώντας τις χαράξεις των στρατιωτικών μηχανικών του 19ου αιώνα, τον γερμανικό νεοκλασικισμό στη συνέχεια, και αργότερα την πολεοδομική μορφολογία της *École des Beaux Arts* στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Οι πολεοδομικές παρεμβάσεις της ελληνικής πολιτείας ήταν ελάχιστες στα Ιόνια Νησιά ή τα Δωδεκάνησα: οι προηγούμενοι κυρίαρχοι, ενετοί και άλλοι, είχαν διαμορφώσει ένα αρχιτεκτονικό απόθεμα που ανταποκρινόταν στα νέα πρότυπα της χώρας. Ειδικότερα στα Ιόνια Νησιά μετά το 1800, έλαβαν χώρα νεώτερες εκσυγχρονιστικές παρεμβάσεις από τους νέους, γάλλους και άγγλους, κυρίαρχους, ενώ στα Δωδεκάνησα, οι πόλεις αναδιαρθρώθηκαν ριζικά από τους ιταλούς που τα κατέλαβαν ως νικητές του ιταλοτουρκικού πολέμου από το 1911 έως το 1943.

Παρά την απόσταση ενός αιώνα ανάμεσα στις διαφορετικές ανασχεδιαστικές επεμβάσεις στην 'παλαιά' Ελλάδα στο Νότο και στις Νέες Χώρες στο Βορρά και παρά τις διαφορετικές ανάγκες και αντιλήψεις για τον πολεοδομικό σχεδιασμό, η παρουσία της πλατείας είναι κυρίαρχη σε όλες τις περιπτώσεις. Πέρα από τις λειτουργικές ανάγκες της πόλης και το ενδιαφέρον για τη δημιουργία ενός χώρου που ενθαρρύνει την κοινωνικότητα (μία περιοχή αναψυχής, συλλογικής συμβίωσης και συναλλαγών), ο συμβολικός χαρακτήρας που αποδόθηκε στην πλατεία από τα νέα σχέδια είναι ακόμη σημαντικότερος: οι αντιλήψεις της ελευθερίας του πολίτη, της ισότητας και της προσπελασιμότητας εγχαράχτηκαν σε ένα νέο χώρο μέσω του οποίου η εξουσία φαίνεται προσιτή σε όλους. Η πλατεία εκφράζει τη δημόσια σφαίρα στις φυσικές, πολιτικές και κοινωνικές της διαστάσεις.

Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα μπορούμε να ξεχωρίσουμε δύο τύπους πλατειών: τους υπάρχοντες ανοιχτούς χώρους που αναπροσαρμόζονται πολεοδομικά μετά την ανεξαρτησία (τύπος 3), και τις πλατείες οι οποίες δημιουργούνται *ex nihilo* σε νέες πόλεις ή σε νέες συνοικίες σύμφωνα με τις επιταγές της δυτικής πολεοδομίας (τύπος 4).

Για παράδειγμα στη Λαμία, μικρή πόλη, το σχέδιο του 1835 προέβλεπε γεωμετρικές χαράξεις πάνω σ' ένα σύστημα τριών πλατειών: η πρώτη ήταν τοποθετημένη στο χώρο της παλιάς υπαίθριας αγοράς, η δεύτερη στο προαύλιο ενός κατεστραμμένου τζαμιού και η τρίτη στη θέση ενός αλωνιού. Αναγνωρίζουμε αμέσως την τριπλή παρέμβαση του πολεοδομικού σχεδιασμού: η αστική πλατεία είναι η προτεινόμενη απάντηση που προωθεί ταυτόχρονα τον εκσυγχρονισμό (της παλιάς αγοράς), την ανάκτηση (ενός μουσουλμανικού χώρου) και την επέκταση της πόλης (σε αγροτικές εκτάσεις). Το παράδειγμα της Λαμίας συγκεντρώνει όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των πρακτικών που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια των χρόνων αυτών στις ελληνικές πόλεις για την «δημιουργία – κατασκευή» πλατειών ως μείζονος εργαλείου αστικής ανανέωσης. Το ίδιο σύστημα πλατειών δομεί και την πόλη της Τρίπολης μεταξύ άλλων.

Από την ίδια ομάδα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η πλατεία Συντάγματος στο Ναύπλιο. Χωροθετημένη στο ιστορικό κέντρο της πόλης έχει γνωρίσει διάφορες μεταμορφώσεις: μέχρι τον 17^ο αιώνα ήταν γνωστή ως Αγορά, μετά την 2η ενετική περίοδο ονομαζόταν «Piazza d'Armi» (πλατεία των όπλων)· υπό την τούρκικη κατοχή και κατά τους πρώτους χρόνους της απελευθέρωσης είναι η «Πλατεία του Πλατάνου»· το 1834, παίρνει το όνομα «Πλατεία Λουδοβίκου», από τον πατέρα του Βασιλιά Όθωνα και το 1843, μετονομάζεται τελικά Πλατεία Συντάγματος. Η πλατεία αποκτά κανονικό σχήμα επί Βαυαρών ενώ εξακολουθεί να περιβάλλεται από κτήρια διαφόρων εποχών: το Τζαμί (1540-1686), τη βενετσιάνικη αποθήκη του στόλου (Οπλοστάσιο, 1713), κατοικίες από την πρώτη περίοδο του ελληνικού κράτους (1830-1850), νεοκλασικά κτήρια (1865-1895).

Μέχρι το 1980, η κυκλοφορία των οχημάτων επιτρεπόταν γύρω από την πλατεία και ο χώρος της χρoσίμευε ως χώρος στάθμευσης, αλλά μεταγενέστερα, οι τοπικές αρχές, σε συμφωνία με τους κατοίκους, τη μετέτρεψαν σε μία πεζοδρομημένη ζώνη (αρχιτ. Α Καλλιγάς, Χ. Καλλιγά, Δ. Φιλιππίδης).

Στην πλατεία έχουν αναπτυχθεί λειτουργίες κατοικίας, τουρισμού (εστιατόρια, ξενοδοχεία, μαγαζιά λαϊκής τέχνης), αναψυχής (καφετέριες, κινηματογράφοι) καθώς και άλλες εμπορικές και πολιτιστικές δραστηριότητες (μία τράπεζα, η 4^η Εφορία Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού, κ.α.). Αποτελεί το ουσιαστικό κέντρο του Ναυπλίου, φιλοξενεί πολιτιστικές, πολιτικές και θρησκευτικές δραστηριότητες και είναι στενά συνδεδεμένη με την ταυτότητα της πόλης.

Στα νέα πολεοδομικά σχέδια του 19^{ου} αιώνα (της Αθήνας, της Σπάρτης, του Αιγίου, του Άργους, του Πειραιά, της Πάτρας, της Ερέτριας, της Κορίνθου, της Θήβας, της Μεγαλόπολης, κ.α.) οι πλατείες έχουν ένα ρόλο-κλειδί (τύπος 4). Συναρθρώνουν τις μεγάλες οδικές αρτηρίες της πόλης, υποδέχονται τα νέα δημόσια κτήρια και παρέχουν τον ανοικτό χώρο που επιτρέπει την ανάπτυξη του δημόσιου βίου και της κοινωνικότητας των κατοίκων. Η νεοελληνική πλατεία συνδυάζει τις λειτουργίες που συσσωρεύτηκαν ιστορικά με τις σύγχρονες ανάγκες. Γίνεται ένα θεμελιακό στοιχείο του αστικού ιστού και συνάμα προνομιακός δημόσιος χώρος. Η Πλατεία Συντάγματος και η Πλατεία Ομονοίας στην Αθήνα αποτελούν δύο εξέχοντα παραδείγματα.

Η δημιουργία της πλατείας Συντάγματος συνδέεται στενά με την ιστορία του νέου σχεδιασμού της Αθήνας μετά τον ορισμό της ως πρωτεύουσας της Ελλάδας το 1834, καθώς και με την απόφαση για την χωροθέτηση του βασιλικού παλατιού στην νοτιοανατολική παρειά της. Πράγματι όλα τα σχέδια που προτάθηκαν μεταξύ 1833 και 1836 (των Σ. Κλεάνθη και E. Schaubert, του L. von Klentze και του F. von Gaertner) αρθρώθηκαν γύρω από τρεις πλατείες, με διαφορετική μορφή και λειτουργία που βρίσκονταν στις κορυφές ενός τριγώνου απέναντι στην Ακρόπολη, επιτρέποντας έτσι στην νέα πόλη να αναπτυχθεί δίπλα στον ιστορικό πυρήνα. Η έντονη συζήτηση για το σχέδιο της νέας Αθήνας και οι τροποποιήσεις του σχεδίου μεταξύ 1834 και 1836 στηρίχθηκαν στην συνδυασμένη λειτουργία των τριών αυτών πλατειών, η παρουσία ή η απουσία των οποίων επηρέασε την εξέλιξη της πόλης τροποποιώντας τα αρχικά δεδομένα. Η μεγάλη ορθογωνική πλατεία (διαστάσεων 240×150 μ.) που χωροθετήθηκε στην ανατολική κορυφή του τριγώνου, διαμορφώνεται τελικά για να υποδεχθεί το βασιλικό παλάτι, την σημερινή Βουλή των Ελλήνων. Η πλατεία χωρίζεται σε τρία τμήματα: Το νοτιοανατολικό μπροστά στην Βουλή, το βορειοδυτικό, που εξυπηρετεί την κυκλοφορία και το κεντρικό που είναι διαμορφωμένο ως δημόσιος κήπος. Ο αρχικός σχεδιασμός της πλατείας και των ανακτόρων συνέβαλε στην γρήγορη ανοικοδόμηση της περιοχής με κτίρια που αβίαστα υιοθέτησαν το νεοκλασικό στυλ, δημιουργώντας ad hoc ένα σύνολο με ιδιαίτερο χαρακτήρα.

Η πλατεία υπέστη σημαντικές αλλαγές από την περίοδο του μεσοπολέμου, μετά από προτάσεις του ίδιου του Ελευθέριου Βενιζέλου. Στο παλάτι εγκαταστάθηκε το Κοινοβούλιο, και μπροστά του, στην πλατεία, σ' ένα χαμηλότερο επίπεδο, τοποθετήθηκε ένα βάθρο με το μνημείο του Αγνώστου Στρατιώτη. Το αρχιτεκτονικό μέρος της διευθέτησης της πλατείας ανετέθη στον Εμ. Λαζαρίδη. Μεταπολεμικά, στα όρια της πλατείας, μοντέρνα πολυώροφα κτήρια γραφείων αντικατέστησαν σταδιακά τα νεοκλασικά κτήρια υπογραμμίζοντας τον προσανατολισμό της ελληνικής οικονομίας προς δραστηριότητες του τριτογενή τομέα. Η πλατεία καταλήφθηκε από τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρίες, αεροπορικές εταιρίες, υπηρεσίες υπουργείων και γέμισε ασφυκτικά με κυκλοφοριακό φόρτο και τουριστικές εγκαταστάσεις (ξενοδοχεία, εστιατόρια, καφετέριες, εστιατόρια ταχυφαγίας).

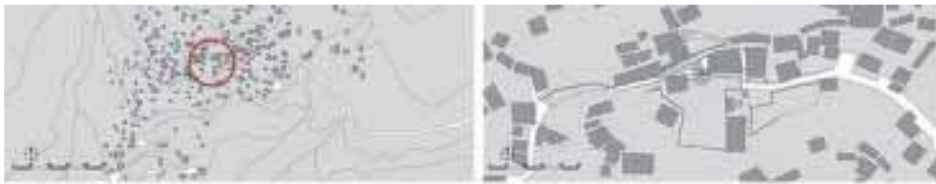
Στις παραμονές των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, η αναδιαμόρφωση της πλατείας εντάχθηκε στο ευρύτερο σχέδιο αναβάθμισης του ιστορικού κέντρου της Αθήνας. Το Γραφείο για την Ενοποίηση των Αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας προκήρυξε διαγωνισμούς για τον επανασχεδιασμό των σημαντικότερων πλατειών στο κέντρο της πρωτεύουσας. Το σχέδιο που κέρδισε το πρώτο βραβείο (αρχιτ. Δ. Μανίκας, Λ. Γεωργιάδης, Θ. Παπαδημητρίου, M. Auböck) στόχευε στην ενοποίηση των τριών τμημάτων της πλατείας με απλά και κομψά αρχιτεκτονικά υλικά και στοιχεία. Αν και κατά την εφαρμογή του σχεδίου οι προτάσεις της μελέτης για τη ρύθμιση της κυκλοφορίας, την αστική επίπλωση και τις φυτεύσεις αγνοήθηκαν, το πνεύμα και ο χαρακτήρας της προηγούμενης νεοκλασικής πλατείας διατηρήθηκαν και παράλληλα προσαρμόστηκαν στη νέα πραγματικότητα: είσοδοι μετρό, στάσεις τραμ, ενσωμάτωση των αρχαιολογικών χώρων που ανακαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια της κατασκευής των υπόγειων σιδηρόδρομων, κ.α.

Παρά τις μεταμορφώσεις της η πλατεία Συντάγματος ουδέποτε έχασε τον βασικό της χαρακτήρα ως πολιτικής πλατείας και χώρου διεκδικήσεων, όπως μας θυμίζει εξ άλλου το όνομά της. Χώρος με υψηλό πολιτικό συμβολισμό, σημείο συγκέντρωσης των κατοίκων, τόπος τουριστικός και παράλληλα κόμβος κυκλοφοριακός και συγκοινωνιακός (ιδίως μετά από την λειτουργία μετρό και τραμ), η πλατεία Συντάγματος σήμερα συγκεντρώνει μια πληθώρα λειτουργιών και φιλοξενεί πολυάριθμες εκδηλώσεις πολιτικού, κοινωνικού και πολιτιστικού χαρακτήρα.

Η πλατεία Ομονοίας στην Αθήνα βρίσκεται στην κορυφή του τριγώνου που αποτέλεσε το βασικό στοιχείο του πρώτου σχεδίου της Αθήνας (1834-1836), ακριβώς απέναντι από την Ακρόπολη. Για τους μη Αθηναίους, η πλατεία Ομονοίας **είναι** η Αθήνα, ο μεγάλος προθάλαμος της πόλης, ιστορικός χώρος όλων των επήλυδων. Σε απόσταση σχεδόν ενός χιλιόμετρου από την πλατεία Συντάγματος, στην οποία η εγγύτητα στα κέντρα εξουσίας δίνει πιο επίσημη χροιά, η πλατεία Ομονοίας ήταν από πάντα ανεπίσημη, λαϊκή, θορυβώδης και ανοικτή σε όλους, κατοίκους και ξένους. Χρησιμοποιείται κυρίως για εμπορικές συναλλαγές που γίνονται υπαίθρια είτε σε καταστήματα, από πωλητές οι οποίοι είναι μόνιμα ή περιοδικά εγκατεστημένοι εκεί. Μοντέρνο και παραδοσιακό εμπόριο συνυπάρχουν μαζί με ξενοδοχεία και λίγο πιο μακριά με το Δημαρχείο και το Χρηματιστήριο. Αρχικά πλαισιωνόταν από νεοκλασικά κτήρια τριών ή τεσσάρων ορόφων και είχε στο κέντρο της έναν κήπο.

Από το 1930, η πλατεία έχει υποστεί πολυάριθμες παρεμβάσεις, οι οποίες αντικατοπτρίζουν τις μεγάλες αλλαγές που έχουν μεταμορφώσει την Αθήνα. Ο σταθμός του υπόγειου σιδηρόδρομου που δημιουργήθηκε εκεί το 1931, αύξησε την κίνηση και τη ζωντάνια της. Το σχήμα της έγινε κυκλικό και «διακοσμήθηκε» από οκτώ μπετονένιες στήλες, που λειτουργούσαν ως έξοδοι του εξαερισμού με οκτώ αγάλματα Μουσών στην κορυφή τους. Τα δέντρα εξαφανίστηκαν, για να επανέλθουν αργότερα μαζί με ανθοπωλεία. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950, στο αποκορύφωμα της ανοικοδόμησης ολόκληρης της χώρας με μπετόν, η πλατεία αναδιαμορφώνεται και πάλι. Μία τεράστια σύνθεση σιντριβανιών καλύπτει όλο τον ανοικτό χώρο και τη μετατρέπει σε έναν απλό κυκλικό κόμβο. Οκταώροφα κτήρια αντικαθιστούν τα νεοκλασικά κτήρια στην περίμετρό της. Το 1985 αποκτά μία νέα μορφή και γίνεται σημείο συνάντησης για τα πλήθη των οικονομικών προσφύγων που συνέρρευσαν στην Αθήνα στην τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα. Ο διαγωνισμός που προκηρύχθηκε το 1998 (νικήτρια αρχιτεκτονική πρόταση: Γ. Δεσύλας, Ε. Μ. Κατσίκας, Θ. Τσιότας, Α. Βοζάνη), σκοπό είχε να αναδιαμορφώσει και να προσαρμόσει την πλατεία στις ανάγκες λειτουργίας του κεντρικού σταθμού του μετρό, να αναδιοργανώσει την κυκλοφορία των περιμετρικών οδών και να αποθαρρύνει την κατάληψη του χώρου από ξένους και ντόπιους, οικονομικούς πρόσφυγες και ειδικά ενόψει των ολυμπιακών αγώνων του 2004. Η εφαρμογή της μελέτης (2002-2003) με αρκετές διαφοροποιήσεις από τη βραβευμένη πρόταση, δημιούργησε ένα αφιλόξενο και σκληρό χώρο, που εμποδίζει την οπτική συνέχεια των κύριων αξόνων της πόλης και τις διαφορετικές θέες. Κάποια “σκηνικά” πρασίνου προστέθηκαν εσπευσμένα ως απάντηση στις έντονες διαμαρτυρίες των Αθηναίων. Σε αναμονή μιας νέας πρότασης, η πλατεία Ομόνοιας εξακολουθεί να συγκεντρώνει παρ’ όλα αυτά, τα ετερόκλητα πλήθη που μέσω της αναδιαμόρφωσης επιδιώχθηκε να απομακρυνθούν.

vitality / vitalité

design / aménagement

PLATEIA PLATANOU, MAKRINITSA

GREECE
GRÈCE

vitality / vitalité

PLATEIA PLATANOU, MAKRINITSA

developer/promoteur:
Municipality of Makrinitisa / Municipalité de Makrinitisa
project / projet:
Municipality of Makrinitisa / Municipalité de Makrinitisa
chronology / chronologie:
–

PLATEIA PLATANOU, PORTARIA

Municipality of Portaria / Municipalité de Portaria
project / projet:
Municipality of Portaria / Municipalité de Portaria
chronology / chronologie:
Successive interventions, the last in 1964 / interventions successives, la dernière en 1964

Makrinitisa

The central square of Makrinitisa and the Square of Portaria constitute representative examples of pelioritic squares and the plane tree squares in Greece. Makrinitisa is a traditional pelioritic settlement. The principal pedestrian walkway functions as a spine, connecting all the quarters of the village and giving Makrinitisa the form of a linear, almost vertical settlement, characterized by the open and unplanned shape of its urban form, focusing on the central square.

The central square is built on a plane which strongly sticks out over a slope, in an altitude of 630 meters above the sea, and looks like a big balcony which lends a panoramic view of Volos and the Pagasitic Gulf.

Portaria, built on the west side of mountain Pelion has an unplanned form, without a specific outline around a center - the square. The Square is higher than the street level, has "interior" view and it is formed by levels that are slightly different from each other.

Around the Square, apart from the two mansions (built at the end of XIX c.), all the other buildings are either contemporary or old ones, deteriorated from the repairs.

The most important functions of both squares are housing, tourism, entertainment and several services. Today the Squares constitute the commercial, cultural, administrative and social centers of the settlements.

La place centrale de Makrinitisa et la place de Portaria sont des exemples représentatifs des places des bourgs du massif du Pélion et des places aménagées autour de platanes en Grèce.

Makrinitisa est un bourg traditionnel du Pélion. Le passage piétonnier principal fonctionne comme colonne vertébrale reliant tous les quartiers du village et conférant à Makrinitisa la forme d'un bourg linéaire, caractérisé par l'aspect non planifié de sa formation, les voies convergeant vers le centre du village.

La place de Makrinitisa – le 'balcon du Pélion' – est construite sur une pente à 630 m au-dessus de la mer, émergeant comme un grand balcon et offrant une vue panoramique sur le Golfe Pagasétique.

Portaria, construit sur le versant ouest du massif du Pélion, s'est développé sans plan précis ni contour spécifique autour d'un centre – la place. La place est surélevée par rapport au niveau de la rue, possède une vue "interne" et est formée par des niveaux légèrement différents les uns des autres.

Autour de la place, à part deux demeures, tous les autres bâtiments sont soit contemporains soit anciens, tous dégradés depuis les réparations.

Les fonctions primordiales des deux places sont le logement, le tourisme, la récréation et les divers services. Aujourd'hui, les places représentent les centres commerciaux, culturels, administratifs et sociaux de leurs bourgs.

credits/crédits:

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10: S. Gouvousi

62

ΠΛΑΤΕΙΑ ΠΛΑΤΑΝΟΥ, ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΑ ΚΑΙ ΠΟΡΤΑΡΙΑ, ΕΛΛΑΔΑ

Η κεντρική πλατεία της Μακρινίτσας και η πλατεία της Πορταριάς αποτελούν αντιπροσωπευτικά δείγματα πηλιορείτικων πλατειών και πλατειών με πλάτανο στην Ελλάδα.

Η Μακρινίτσα είναι ένας παραδοσιακός πηλιορείτικος οικισμός. Η κύρια πεζοδρομημένη οδός λειτουργεί ως ραχοκοκαλιά, ενώνοντας όλες τις συνοικίες του χωριού και δίνοντας στη Μακρινίτσα τη μορφή γραμμικού οικισμού, ο οποίος χαρακτηρίζεται από το ανοικτό και ασχεδιάστο σχήμα της αστικής δομής, ενώ οι δρόμοι του συγκλίνουν στην κεντρική πλατεία.

Η πλατεία της Μακρινίτσας είναι χτισμένη σε μία πλαγιά, σε ένα υψόμετρο 630 μέτρων πάνω από τη θάλασσα, και μοιάζει με μεγάλο μπαλκόνι το οποίο προσφέρει μία πανοραμική θέα του Βόλου και του Παγασητικού Κόλπου.

Η Πορταριά χτισμένη στη δυτική πλευρά του όρους Πηλίου, έχει μία ασχεδιάστη μορφή, χωρίς ένα συγκεκριμένο περίγραμμα, γύρω από ένα κέντρο – την πλατεία. Η πλατεία είναι ψηλότερα από το επίπεδο του δρόμου, έχει «εσωτερική» θέα και είναι διαμορφωμένη από διαφορετικά επίπεδα.

Γύρω από την Πλατεία, εκτός από δύο αρχοντικά χτισμένα στο τέλος του 19ου αιώνα, όλα τα υπόλοιπα κτήρια είναι είτε σύγχρονα είτε παλαιότερα, τα οποία έχουν χάσει κάτι από το χαρακτήρα τους λόγω των επισκευών.

Οι πιο σημαντικές λειτουργίες και των δύο πλατειών είναι η κατοικία, ο τουρισμός, η ψυχαγωγία και οι διάφορες εξυπηρετήσεις. Σήμερα οι πλατείες αποτελούν το εμπορικό, πολιτιστικό, διοικητικό και το κοινωνικό κέντρο των οικισμών.

ΠΛΑΤΕΙΑ ΠΛΑΤΑΝΟΥ, ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΑ ΚΑΙ ΠΟΡΤΑΡΙΑ

before / avant

2

3 4

vitality / vitalité

5

6

7

8 9

design / aménagement

PLATEIA ARISTOTELOUS, THESSALONIKI

developer/promoteur:

City of Thessaloniki, Organisation for the Cultural Capital of Europe / Ville de Thessaloniki, Organisation de la Capitale Culturelle d'Europe

project / projet:

Requalification of the old Agora site, Dimitris Simonis / Requalification du site de l'ancienne Agora, Dimitris Simonis; Yannis Aikaterinaris, Pedestrianisation of Aristotelous axis / Yannis Aikaterinaris, Piétonisation de l'axe Aristotelous

chronology / chronologie:

1997

Thessaloniki

Plateia Aristotelous is the most characteristic square in Thessaloniki, the second largest city and a major port of modern Greece, which boasts a continuous historical presence of more than twenty-three centuries.

A perfect example of French urban planning of the Ecole des Beaux-Arts at the beginning of the XX c., the plan includes a civic square, a garden with old monuments of the multicultural history of Thessaloniki (Byzantine churches, ottoman baths, etc.) and an avenue. A second square (Aristotelous), more convivial, is of average dimensions (90 m X 130 m) and opens to the sea to become the «city's balcony».

The civic square was never realised as planned since, following to the excavations, the Hellenistic and roman agora were revealed and an archaeological park replaced the planned public edifices. The avenue and the Plateia Aristotelous followed Hébrard plan (1918) save for the two-level development of the quay.

In 1997, when Thessaloniki was nominated Cultural Capital of Europe, the avenue was pedestrianised and new paving realised.

Plateia Aristotelous est la place la plus caractéristique de Thessalonique, deuxième ville et grand port de la Grèce moderne, qui a eu une importance historique continue depuis plus de vingt-trois siècles.

Expression exemplaire de l'urbanisme français de l'Ecole des Beaux-Arts du début du XXe s., l'ensemble réunit une place civique, un jardin où l'on trouve des vieux monuments de l'histoire multiculturelle de Thessaloniki (églises byzantines, bains ottomans etc) et une avenue. Une deuxième place (Aristotelous), plus conviviale, de dimensions moyennes (90 m X 130 m), s'ouvre sur la mer et devient le « balcon de la ville ».

La place civique n'a pas acquis la forme initialement prévue, car, à la suite de fouilles on a découvert l'agora hellénistique et romaine et un parc archéologique a pris la place des édifices publics projetés.

L'avenue et la Place Aristotelous ont été réalisées selon le plan d'Hébrard à l'exception de l'aménagement du quai à deux niveaux. En 1997, lorsque Thessaloniki fut nommée capitale culturelle d'Europe, l'avenue a été piétonnisée et de nouveaux pavages ont été réalisés.

credits/crédits:

1, 9: G. Tsaousakis

2, 3: Plan Hebrard (1921)

4, 8: A. Yerolympos (carte postale)

5: J. Kyriakidis

6, 7: Y. Yerolympos

63

ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΕΛΛΑΔΑ

Η Πλατεία Αριστοτέλους είναι η πιο χαρακτηριστική πλατεία της Θεσσαλονίκης, δεύτερης σε μέγεθος ελληνικής πόλης και σημαντικού λιμανιού της χώρας, με συνεχή ιστορική παρουσία για πάνω από είκοσι τρεις αιώνες.

Ολοκληρωμένο παράδειγμα Γαλλικής πολεοδομίας της Ecole des Beaux-Arts στις αρχές του 20ου αιώνα, το αστικό σύνολο της Αριστοτέλους περιλαμβάνει μία 'πολιτική' πλατεία, έναν κήπο με μνημεία της πολυπολιτισμικής ιστορίας της Θεσσαλονίκης (Βυζαντινή εκκλησία, οθωμανικό λουτρό, κτλ.) και μία λεωφόρο που οδηγούσε σε μία δεύτερη πλατεία, με περισσότερο ζωντανή ατμόσφαιρα, μεσαίου μεγέθους (90 μ. x 130μ.) και ανοικτή προς τη θάλασσα ώστε να είναι «το μπαλκόνι της πόλης».

Η 'πολιτική' πλατεία δεν υλοποιήθηκε όπως σχεδιάστηκε καθώς στην θέση της αποκαλύφθηκε η ελληνιστική και ρωμαϊκή αγορά. Ένα αρχαιολογικό πάρκο αντικατέστησε τα προβλεπόμενα δημόσια κτήρια. Η λεωφόρος και η δεύτερη πλατεία έγιναν σύμφωνα με το σχέδιο του Ε. Hébrard (1918) εκτός από τη δημιουργία ενός χαμηλότερου 'περιπάτου' στην προκυμαία. Το 1997, όταν η Θεσσαλονίκη αναδείχτηκε Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης, η λεωφόρος πεζοδρομήθηκε και πλακοστρώθηκε με νέα υλικά.

ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

before / avant

2 vitality / vitalité

3 4

design / aménagement

6

7

8

9

PLATEIA AYIAS VARVARAS, DRAMA

developer/promoteur:

Ministry of Physical Planning, Housing and Environment; Public Corporation for Urban Development and Housing / Ministère de l'Aménagement, du Bâtiment et de l'Environnement; Entreprise Publique d'Aménagement Ekistique

project / projet:

Maria Ananiadou-Tzimopoulou

chronology / chronologie:

1986

Drama

Plateia Ayias Varvaras is part of a large-scale project of preservation and rehabilitation of the natural site known as Ayia Varvara springs, situated at the very heart of the city and with a major impact on the urban renewal.

Drama, a regional capital and major city of Macedonia, used to be a thermal city in the past, as demonstrated by its name: hydor – hydrama – ydrama – drama.

The Ayia Varvara landscape project became the reflection of Drama's physical and historical culture since 1984, when, supported by the Ministry of Planning, Ekistics and Environment, the city decided to bring this formerly exceptional and well lived site back from the state of neglect and deterioration proclaimed by the brutal human settlement expansion of the 60's.

The square's design appears independent and integrated it has been created surrounding the water, and the springs, pond and stream in the form of a palm are its reflection.

Today, Plateia Ayias Varvaras is a very lively multipurpose place, representative of the city. It is considered one of the best design examples in relation to the site, integrating spatial ecology and urbanity, a creation of high quality and fine living place

La Plateia Ayias Varvaras fait partie d'un important projet de protection et revalorisation du site naturel, connu comme sources de Ayia Varvara, en plein centre ville et avec un grand impact sur la rénovation urbaine.

Drama, capitale régionale et ville importante de Macédoine, fut la ville de l'eau dans le temps, comme son nom le révèle: hydor – hydrama – ydrama – drama.

Le projet du paysage de Ayia Varvara devient le miroir de la culture physique et historique de Drama, depuis 1984, quand la ville, supportée par le Ministère de l'Aménagement, du Bâtiment et de l'Environnement, a voulu faire sortir le site, jadis exceptionnel et bien vécu, de l'abandon et de la dégradation proclamés par l'expansion ékistique brutale des années 60 du XXe.

La place dispose d'un dessin autonome et intégré: elle est entourée d'eau et se reflète dans des sources, étang et ruisseau en forme de doigts. Aujourd'hui la Plateia Ayias Varvaras est un lieu fort vivant, et représentatif de la ville. Elle est considérée comme un des meilleurs exemples d'aménagement dans sa relation au site d'origine et dans son pouvoir de revalorisation de l'espace urbain.

credits/crédits:

1: Zoi Karakinari

2-9: Maria Ananiadou-Tzimopoulou

ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓΙΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ, ΔΡΑΜΑ, ΕΛΛΑΔΑ

Η πλατεία της Αγίας Βαρβάρας αποτελεί μέρος ενός μεγάλης κλίμακας έργου για την διαφύλαξη και αποκατάσταση της φυσικής περιοχής γνωστής ως Πηγές της Αγίας Βαρβάρας, που βρίσκεται στην καρδιά της πόλης και συνεπώς έχει μεγάλο αντίκτυπο για την αναζωογόνηση της.

Η Δράμα, περιφερειακή πρωτεύουσα και σημαντική πόλη της Ανατολικής Μακεδονίας, υπήρξε στο παρελθόν πόλη των υδάτων, όπως φανερώνει και το όνομά της: ύδωρ- ύδραμα – δράμα.

Το έργο αρχιτεκτονικής τοπίου της περιοχής της Αγίας Βαρβάρας κατέληξε να είναι ο καθρέφτης της φυσικής και πολιτισμικής ιστορίας της Δράμας από το 1984, όταν οι αρχές της πόλης με την υποστήριξη του Υπουργείου Χωροταξίας και Περιβάλλοντος αποφάσισαν να ανασύρουν αυτό το εξαιρετικό μέρος από την κατάσταση εγκατάλειψης και υποβάθμισης· Κατάσταση που προήλθε από την αλόγιστη οικιστική επέκταση της δεκαετίας του 60.

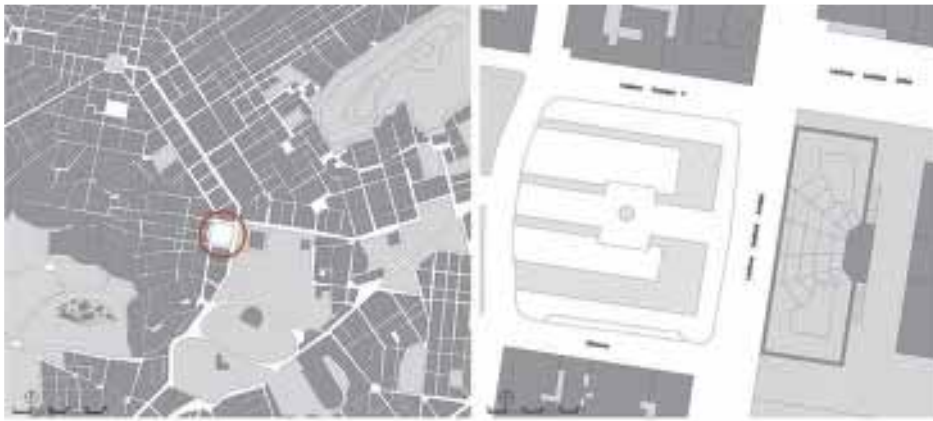
Το σχέδιο της πλατείας φαίνεται ανεξάρτητο αλλά και ενταγμένο, η πλατεία κατασκευάστηκε να περιβάλλεται από νερό, ενώ οι πηγές, η γέφυρα και το ρέμα σε σχήμα παλάμης αποτελούν το καθρέφτισμά του.

Σήμερα, η πλατεία της Αγίας Βαρβάρας είναι ένα πολυχρηστικό και γεμάτο ζωή μέρος, αντιπροσωπευτικό της πόλης. Θεωρείται ένα από τα πλέον επιτυχημένα παραδείγματα σχεδιασμού που εντάσσεται στο φυσικό περιβάλλον και παράλληλα αναβαθμίζει τον αστικό χώρο.

ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓΙΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ, ΔΡΑΜΑ

before / avant

2

3 4

vitality / vitalité

5 6

7 8

design / aménagement

9 10

PLATEIA SYNTÁGMATOS, ATHÍNA

developer/promoteur:

The Office for the Unification of Archaeological Sites of Athens / Société d'Unification des Espaces Archéologiques d'Athènes

project / projet:

Dimitris Manikas, L. Georgiadis, T. Papadimitriou, M. Auböck

chronology / chronologie:

1999 (competition/concours), 2000 (preliminary project/avant-projet), 2004 (realization/livraison)

ATHÍNA

Political centre, gathering place for the inhabitants, tourist spot as well as important transport hub especially after the construction of the metro and the tramway in 2003, the Plateia Syntagmatos gathers a lot of functions and hosts numerous political, civic and cultural events. Closely linked to the history of Athens new plan after the city became the capital of the modern Greek State in 1834, it is located east of the triangular plan facing the Acropolis, which allowed the new city developing nearby the historical one.

The square acquires its orthogonal shape (240m x 150m) and its final functional destination with the project of F. von Gaertner (1836) that introduces the royal palace into the square. Several townhouses, converted later on into hotels, coffee shops and restaurants are erected in a neo-classical style freely adopted by the Greeks.

Since the interwar period, modern multi-storey office buildings replace the neoclassical edifices (banks, insurance companies, airline companies, ministerial services and tourist uses).

On the eve of the 2004 Olympic Games, the Office for the Unification of Archaeological Sites of Athens undertakes the re-qualification of Athens historical centre. In spite of the modifications brought to the Plateia Syntagmatos competition winning project (D. Manikas, L. Georgiadis, Th. Papadimitriou, M. Auböck), the implementation observes the spirit and the character of the square while adapting it to the new facts: metro entrances, integration of the archaeological sites discovered during the construction of the underground tunnels, etc.

Haut lieu politique, point de rencontre pour les habitants, place touristique, ainsi que nœud important de transport, surtout après la construction du métro et du tramway en 2003, la Plateia Syntagmatos réunit une multitude de fonctions et accueille de nombreux événements politiques, civiques et culturels.

Étroitement liée à l'histoire du nouveau plan d'Athènes - capitale de l'Etat grec moderne en 1834, elle est placée à l'est du plan triangulaire en face de l'Acropole, qui permit à la nouvelle ville de se développer à côté de la ville historique. La place acquiert sa forme orthogonale (240 m x 150 m) et sa destination fonctionnelle définitives par le projet de F. von Gaertner (1836) qui y introduit le palais royal. Plusieurs hôtels particuliers, plus tard hôtels, cafés et restaurants, se construisent en style néoclassique auquel les Grecs adhèrent sans qu'il soit imposé.

Depuis l'entre-deux-guerres des immeubles de bureaux de style moderne en plusieurs étages remplacent les édifices néoclassiques (banques, sociétés d'assurance, compagnies aériennes, services ministériels et usages touristiques).

À la veille des Jeux Olympiques de 2004, la Société d'Unification des Espaces Archéologiques d'Athènes entreprend la requalification du centre historique d'Athènes. Malgré les modifications du projet lauréat du concours pour la Plateia Syntagmatos (D. Manikas, L. Georgiadis, Th. Papadimitriou, M. Auböck) la réalisation respecte l'esprit et le caractère de la place tout en adaptant aux nouvelles données: entrées de métro, intégration des sites archéologiques découverts pendant la construction des tunnels souterrains, etc.

credits/crédits:

1, 9, 10: Y. Yerolymbos. 2: D. Konstantinou. 3: Romaidi Brothers. 5, 6, 8: D. Argyropoulos. 4, 7: D. Manikas

ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ, ΑΘΗΝΑ, ΕΛΛΑΔΑ

Πολιτικό κέντρο, τόπος συγκέντρωσης για τους κατοίκους, τουριστικό σημείο αναφοράς όπως επίσης και σημαντικός συγκοινωνιακός κόμβος, ιδιαίτερα μετά την κατασκευή του μετρό και του τραμ το 2003, η πλατεία Συντάγματος συγκεντρώνει ποικίλες λειτουργίες και φιλοξενεί πολλές κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές εκδηλώσεις.

Στενά συνδεδεμένη με την ιστορία του νέου σχεδίου της Αθήνας, –αφότου η πόλη ορίστηκε ως η πρωτεύουσα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους το 1834– βρίσκεται στην ανατολική γωνία της τριγωνικής χάραξης απέναντι στον λόφο της Ακρόπολης, που προσδιόρισε την μετέπειτα ανάπτυξη της πόλης πέρα από το ιστορικό της τμήμα.

Η πλατεία αποκτά το ορθογωνικό της σχήμα (240m×150m) καθώς και τη λειτουργική της ταυτότητα μετά την μελέτη του F. von Gaertner (1836), ο οποίος χωροθέτησε σ' αυτή το βασιλικό παλάτι. Πολλές ιδιωτικές κατοικίες, που μετατράπηκαν αργότερα σε ξενοδοχεία, καφενεία και εστιατόρια χτίζονται σε νεοκλασικό στυλ, το οποίο υιοθέτησαν αβίαστα οι Έλληνες.

Από την περίοδο του Μεσοπολέμου, πολυώροφα κτήρια γραφείων σε στυλ μοντέρνο αντικαθιστούν τα νεοκλασικά (τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρίες, αεροπορικές εταιρίες, κρατικές υπηρεσίες και τουριστικές χρήσεις).

Στις παραμονές της διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, το Πρόγραμμα «Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων» αναλαμβάνει την αναμόρφωση του ιστορικού κέντρου της Αθήνας. Παρ' όλες τις παραβιάσεις κατά την εφαρμογή της πρότασης που κέρδισε τον σχετικό διαγωνισμό (Δ. Μανίκας, Λ. Γεωργιάδης, Θ. Παπαδημητρίου, M. Aubock), η παρέμβαση διατηρεί το πνεύμα και το χαρακτήρα της πλατείας ενώ προσαρμόζεται στα νέα δεδομένα και τις νέες ανάγκες: είσοδοι του μετρό, ένταξη των αρχαιολογικών ευρημάτων που ανακαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια της κατασκευής των υπόγειων σηράγγων, κτλ

ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ, ΑΘΗΝΑ

before / avant

PLATEIA SYNTAGMATOS, NAFPLIO

developer/promoteur:

City of Nafplio / Ville de Nauplie

project / projet:

Ministry of Planning, Housing and Environment,
YXOP / Ministère de l' Aménagement, du Batiment et
de l' Environnement, YXOP

chronology / chronologie:

1981

NAFPLIO

Plateia Syntagmatos, situated at the historic centre of Nafplio, is a representative example of a neoclassic rectangular square.

The square, during the first Venetian period at the end of XV c., was in a central position. Two mosques were built during the first Turkish period (1540 -1686), as was Mora Pasha's palace, which no longer exists. During the second Venetian period (1686 -1715), the Venetians shaped the square by building the arsenal, which is now the archaeological museum. The square was named Piazza d'Armi (Square of Arms), then Square of Plane-tree, and in 1834, it was renamed Louis Square after the name of the father of King Otto I, and finally in 1843 it was nominated Plateia Syntagmatos (Constitution Square).

Until 1980 traffic was allowed around the square, which was covered with asphalt except for the sidewalks, then the both the citizens and the municipality agreed to pedestrianise the square.

Today, the square constitutes a vital centre, it is a strong part of the local identity, and is the focus of political, religious, cultural and social activities.

Située au coeur du centre historique de Nauplie, la Plateia Syntagmatos est un exemple représentatif de places néoclassiques rectangulaires.

La place apparaît durant la première période de l'occupation vénitienne, à la fin du XVe s., en position centrale. On y construisit deux mosquées au cours de la première période de l'occupation turque (1540-1686), ainsi que le palais de Mora Pasha aujourd'hui disparu. Durant la deuxième période vénitienne (1686 -1715), elle fut réaménagée en y construisant l'arsenal, aujourd'hui musée archéologique. La place portait alors le nom de Piazza d'Armi (Place d'Armes), puis elle s'appela Place du Platane et en 1834, elle fut rebaptisée Place Louis, du nom du père du roi Otto I, pour prendre enfin en 1843 le nom de Plateia Syntagmatos (Place de la Constitution).

Jusqu'en 1980, la circulation était permise autour de la place asphaltée à l'exception des trottoirs, puis elle fut réduite et limitée à la desserte du stationnement et aux usagers de la place, pour la transformer en zone piétonnière. Aujourd'hui, la place représente un centre vivant imprégné de l'identité locale, un foyer d'activités politiques, religieuses, culturelles et sociales.

credits/crédits:

1: Y. Yerolymbos

2, 3: Kein Eintrag, D-DAI-ATH-Argolis 118, Deutsches Archäologisches Institut-Athen

4, 5, 6: G. Rassias - V. Bougiotis, photographers in Nafplio

7, 8, 9, 10, 11, 12, 13: S. Gouvousi

2 3

vitality / vitalité

4 6

design / aménagement

7

8

9

10

11

12

13

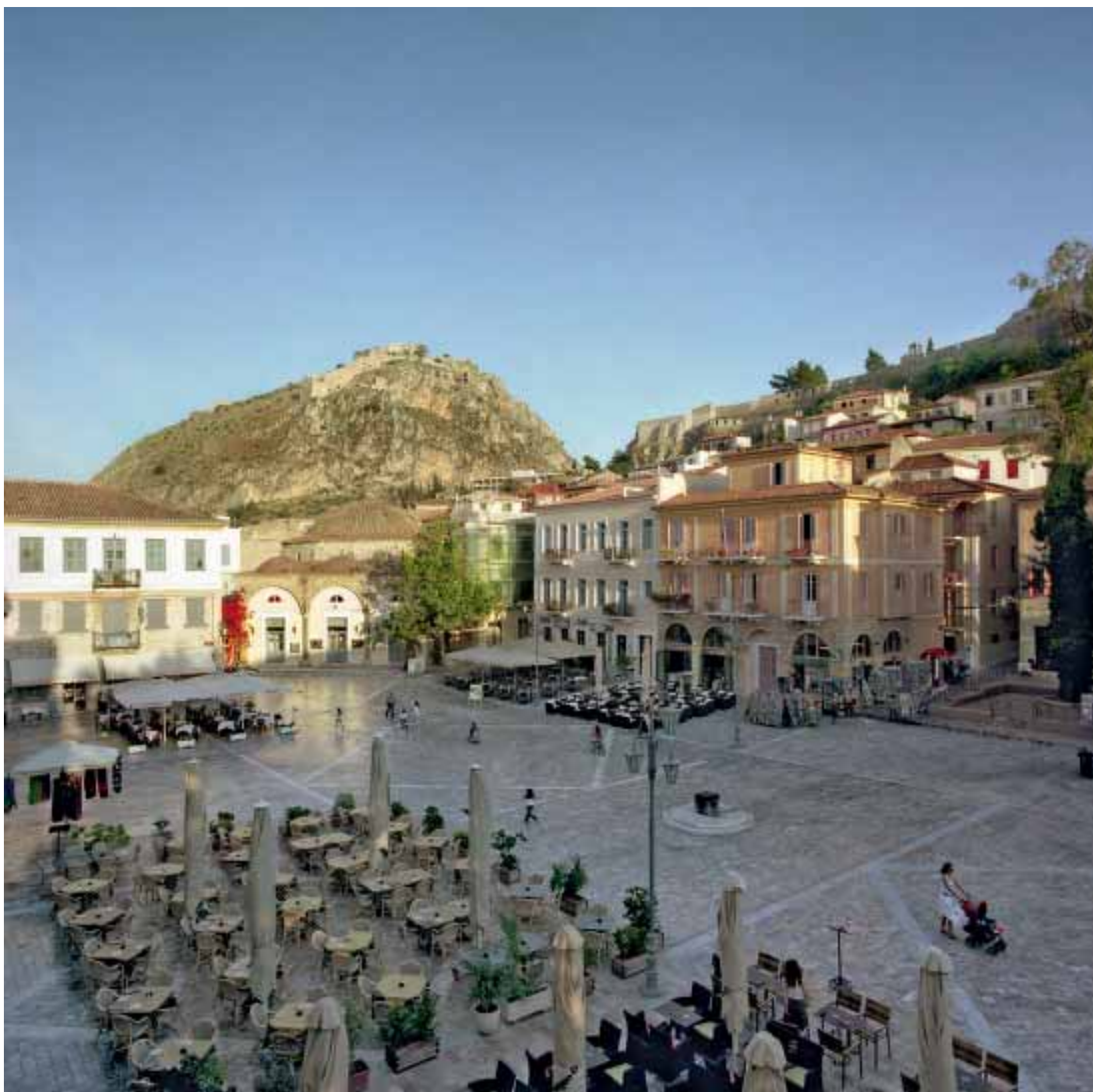
ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ, ΝΑΥΠΛΙΟ, ΕΛΛΑΔΑ

Η Πλατεία Συντάγματος, στο ιστορικό κέντρο του Ναυπλίου, είναι ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα νεοκλασικής ορθογωνικής πλατείας.

Η πλατεία, κατά τη διάρκεια της πρώτης Ενετικής περιόδου στο τέλος του 15ου αιώνα, βρισκόταν σε κεντρική θέση. Δύο τεμένη δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια της πρώτης Τουρκικής περιόδου (1540-1686), καθώς και το παλάτι του Μόρα Πασά, το οποίο δεν υπάρχει πια. Κατά τη διάρκεια της δεύτερης Ενετικής περιόδου (1686-1715), οι Βενετοί διαμόρφωσαν την πλατεία χτίζοντας το Οπλοστάσιο του Στρατού, το οποίο σήμερα στεγάζει το αρχαιολογικό μουσείο. Η πλατεία ονομάστηκε Piazza d'Armi (Πλατεία των Όπλων), αργότερα Πλατεία Πλατάνου, το 1834 μετονομάστηκε σε Πλατεία Λουδοβίκου, από το όνομα του πατέρα του Βασιλιά Όθωνα Α', και τελικά το 1843 Πλατεία Συντάγματος.

Μέχρι το 1980 η κίνηση των οχημάτων επιτρεπόταν γύρω από την πλατεία η οποία ήταν καλυμμένη με άσφαλο εκτός από τα πεζοδρόμια. Κατόπιν πολίτες και δήμος συμφώνησαν να πεζοδρομηθεί η πλατεία.

Σήμερα η πλατεία αποτελεί ένα ζωτικό κέντρο, και ισχυρό στοιχείο της τοπικής ταυτότητας, και είναι εστία πολιτικών, θρησκευτικών, πολιτιστικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων.

ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ, ΝΑΥΠΛΙΟ

before / avant

PLATEIA TIS PANAGIAS BOURGOU, RHODOS

developer/promoteur:
Ministry of Culture-TDPEAE / Ministère de la Culture-TDPEAE

project / projet:
Ministry of Culture-TDPEAE / Ministère de la Culture-TDPEAE

chronology / chronologie:
1995 - underway/en cours

RHODOS

The creation of a public space – square within the imposing remains of the gothic cathedral of Bourgoou in Rhodes – started in 1995 when it was made possible to cut out Alhadeef street and to visually connect the two parts of the church known for decades as the “cut church”.

The church had been erected in the beginning of the XIV c. along the “magna and communis platea” that constituted the centre of the market and of the commercial traffic of the city of the Knights of Saint John. After its demolition, most probably during the ottoman siege in 1522, the gothic cathedral of Bourgoou was preserved as a ruin integrated in the Jewish quarters, nearby the bazaar.

During the Italian occupation (1911-1943), the monument was freed from the modern additions and valorised; later on it was degraded again when the popular Alhadeef Street was opened through the ruins.

The modern restoration intervention aimed at restoring the «inner» space to the citizens and numerous visitors, as a functional part of the modern city, transforming it into a place to walk, meditate and understand the monumental as well as dramatic dimension of the ruins while developing it into a recreation place hosting open cultural and artistic activities.

La création d'un espace public – place au sein des vestiges imposants de la cathédrale gothique de Bourgoou à Rhodes – débuta en 1995 lorsqu'il fut possible de supprimer la rue Alhadeef et de lier visuellement les deux parties de l'église connue pendant des décennies sous le nom de «l'église coupée».

L'église avait été érigée au début du XIVe siècle sur la « magna et communis platea » qui constituait le centre du marché et du mouvement commercial de la ville des Chevaliers de Saint Jean. Après sa destruction, très probablement durant le siège des Ottomans en 1522, elle fut préservée en tant que ruine intégrée aux quartiers juifs, aux abords du bazar.

Durant l'occupation italienne (1911-1943), le monument fut libéré des ajouts plus modernes et mis en valeur. Par la suite, il fut de nouveau dégradé par le percement de la rue populaire Alhadeef.

L'intervention de réhabilitation moderne avait pour objectif de restituer l'espace «interne» aux citoyens et aux nombreux visiteurs, en tant que partie fonctionnelle de la ville moderne, le transformant en un lieu de promenade, de méditation et de compréhension de la dimension à la fois monumentale et dramatique des ruines, ainsi qu'en un lieu de divertissement et de manifestations culturelles et artistiques ouvertes au public.

credits/crédits:

1, 5, 6, 7, 8: N. Kaseris

2, 3, 4: Italian Photo Archive of the Archaeological Service of Greece / Photo de l'Archive Italienne du Service Archéologique de la Grèce

9, 10: Y. Yerolymbos

2

3

4

vitality / vitalité

5

6

design / aménagement

7

8

9

10

ΠΛΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΟΥ ΜΠΟΥΡΓΚΟΥ, ΡΟΔΟΣ, ΕΛΛΑΔΑ

Η δημιουργία ενός δημόσιου χώρου – πλατείας ανάμεσα στα επιβλητικά ερείπια του γοθικού καθεδρικού ναού του Μπούργκου στη Ρόδο – άρχισε το 1995 όταν έγινε εφικτό να κοπεί η οδός Alhadeh και να συνδεθούν οπτικά τα δύο τμήματα της εκκλησίας, γνωστής για δεκαετίες ως «κομμένη εκκλησία».

Η εκκλησία είχε κτισθεί στις αρχές του 14ου αιώνα κατά μήκος της «magna and communis platea» η οποία αποτελούσε το κέντρο της αγοράς και της εμπορικής κίνησης της πόλης των Ιπποτών του Αγίου Ιωάννη. Μετά την καταστροφή του, πιθανώς κατά τη διάρκεια της οθωμανικής πολιορκίας το 1522, ο γοθικός καθεδρικός του Μπούργκου παρέμεινε ως ερείπιο ενσωματωμένο στην εβραϊκή συνοικία, δίπλα στο παζάρι.

Κατά τη διάρκεια της Ιταλικής κατοχής (1911-1943), το μνημείο ελευθερώθηκε από τις προσθήκες και αναδείχθηκε. Αργότερα υποβαθμίστηκε ξανά όταν η οδός Alhadeh ανοίχτηκε μέσα από τα ερείπια.

Η σύγχρονη επέμβαση αποκατάστασης στόχευε στην απόδοση του «εσωτερικού» χώρου στους πολίτες και τους πολυάριθμους επισκέπτες, ως λειτουργικού τμήματος της σύγχρονης πόλης, μεταμορφώνοντας το σε ένα μέρος περιπάτου, διαλογισμού και κατανόησης της μνημειακής όσο και δραματικής διάστασης των ερειπίων καθώς και σε τόπο αναψυχής που φιλοξενεί ανοικτές πολιτιστικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες.

ΠΛΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΟΥ ΜΠΟΥΡΓΚΟΥ, ΡΟΔΟΣ